

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра англійської філології

На правах рукопису

Кожан Валерія Святославівна

**ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ CLIL У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В БАЗОВІЙ ШКОЛІ**

Спеціальність: 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна
література)

Освітня програма: Середня освіта. Англійська мова та зарубіжна
література

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:

ЛЕСИК ІРИНА ВАЛЕРІЇВНА,

кандидат філологічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНА ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 4

засідання кафедри англійської філології

від 7 листопада 2024 року

Завідувач кафедри

 проф. В. А. Ущина

ЛУЦЬК – 2024

АНОТАЦІЯ

Кожан Валерія Святославівна. Використання методики CLIL у процесі навчання англійської мови в базовій школі. Рукопис. Робота на здобуття освітнього ступеня «МАГІСТР». Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024 рік. 80 с.

Магістерську роботу присвячено особливостям використання методики CLIL (Content and Language Integrated Learning – предметно-мовне інтегроване навчання) у базовій школі. Актуальність роботи зумовлена необхідністю інтеграції навчання предметного змісту та іноземної мови, що відповідає сучасним тенденціям розвитку освіти в умовах глобалізації та багатомовного середовища.

Методику CLIL розглядаємо як інноваційний підхід, що дозволяє учням одночасно здобувати знання з певної дисципліни та вдосконалювати мовні навички. У роботі проаналізовано ключові принципи методики CLIL, зокрема принцип «4 С» (Content, Communication, Cognition, Culture), та описано основні моделі її реалізації: м'яку, тверду та часткове занурення. Виявлено переваги використання CLIL, серед яких: підвищення мотивації до навчання, розвиток когнітивних і мовленнєвих навичок, формування міжкультурної компетентності учнів.

Визначено дидактичні умови ефективного впровадження методики CLIL у навчальний процес базової школи. З'ясовано, що оптимальне використання методів проблемного та інтерактивного навчання сприяє інтеграції мовної і предметної компетентностей. Для підтвердження ефективності методики було проведено педагогічний експеримент, результати якого свідчать про покращення рівня іншомовної комунікативної компетентності та позитивний вплив на розвиток словникового запасу учнів предметною термінологією.

Практичне значення роботи полягає у створенні рекомендацій для реалізації методики CLIL на уроках англійської мови у базовій школі.

Отримані результати можуть бути використані для вдосконалення навчального процесу з метою підвищення його ефективності та адаптації до сучасних вимог освіти.

Ключові слова: методика CLIL, предметно-мовне інтегроване навчання, англійська мова, базова школа, навчальний процес, іншомовна комунікативна компетентність.

SUMMARY

Kozhan Valeriia Sviatoslavivna. The Application of the CLIL Methodology in Teaching English in Basic School. Manuscript. Research paper for obtaining "MASTER" degree. Lesya Ukrainka Volyn National University. Lutsk, 2024. 80 p.

The master's thesis is devoted to the peculiarities of using the CLIL methodology (Content and Language Integrated Learning) in basic school. The relevance of the research lies in the need for integrating subject content and language teaching, which corresponds to modern educational trends in the context of globalization and multilingual environments.

CLIL is considered as an innovative approach that enables students to simultaneously gain knowledge in a specific discipline and improve their language skills. The paper analyses the key principles of the CLIL methodology, particularly the "4 C" principles (Content, Communication, Cognition, Culture), and describes the main models of its implementation: soft, hard, and partial immersion. The advantages of using CLIL are highlighted, including increased motivation to learn, the development of cognitive and language skills, and the formation of students' intercultural competence.

The didactic conditions for effective implementation of the CLIL methodology in the educational process of basic school are determined. It has been established that optimal use of problem-based and interactive approaches contributes to the integration of language and subject competencies. To confirm the effectiveness of the methodology, a pedagogical experiment was conducted, and the results demonstrated improvements in pupils' foreign language communicative competence and a positive impact on students' vocabulary development through subject-specific terminology.

The practical significance of the research is the creation of recommendations for the implementation of the CLIL methodology in English lessons in basic

school. The obtained results can be used to enhance the educational process, improving its effectiveness and adapting it to modern educational requirements.

Keywords: CLIL methodology, content and language integrated learning, English, basic school, educational process, foreign language communicative competence.

ANNOTATION

Valeriya Svyatoslavivna Kozhan. Die Anwendung der CLIL-Methode im Englischunterricht in der Sekundarstufe. Manuskript. Arbeit zur Erlangung des akademischen Grades „MASTER“. Nationale Lesja-Ukrajinka-Universität Wolyn. Luzk, 2024. 80 Seiten.

Die Masterarbeit widmet sich den Besonderheiten der Anwendung der CLIL-Methode (Content and Language Integrated Learning – Inhalts- und Sprachintegriertes Lernen) in der Sekundarstufe. Die Aktualität der Arbeit ergibt sich aus der Notwendigkeit, das Fachwissen und den Fremdsprachenerwerb zu integrieren, was den modernen Tendenzen der Bildungsentwicklung im Kontext der Globalisierung und eines mehrsprachigen Umfelds entspricht.

Die CLIL-Methode wird als innovativer Ansatz betrachtet, der es den Schülern ermöglicht, gleichzeitig Fachkenntnisse zu erwerben und ihre Sprachfähigkeiten zu verbessern. In der Arbeit werden die Schlüsselprinzipien der CLIL-Methode, insbesondere das „4 C“-Modell (Content, Communication, Cognition, Culture), analysiert und die grundlegenden Modelle ihrer Umsetzung beschrieben: das weiche, das harte Modell und das partielle Eintauchen. Die Vorteile der CLIL-Methode, wie die Steigerung der Lernmotivation, die Entwicklung kognitiver und sprachlicher Fähigkeiten sowie die Förderung interkultureller Kompetenzen der Schüler, werden herausgestellt.

Es wurden die didaktischen Bedingungen für eine effektive Implementierung der CLIL-Methode im Unterricht der Sekundarstufe definiert. Es hat sich gezeigt, dass die optimale Nutzung problemorientierter und interaktiver Lehrmethoden die Integration von Sprach- und Fachkompetenzen fördert. Zur Überprüfung der Wirksamkeit der Methode wurde ein pädagogisches Experiment durchgeführt, dessen Ergebnisse eine Verbesserung der fremdsprachlichen Kommunikationskompetenz und einen positiven Einfluss auf die Erweiterung des Wortschatzes der Schüler durch Fachterminologie belegen.

Der praktische Nutzen der Arbeit liegt in der Erstellung von Empfehlungen zur Umsetzung der CLIL-Methode im Englischunterricht in der Sekundarstufe. Die

erzielten Ergebnisse können zur Verbesserung des Lehrprozesses genutzt werden, um dessen Effektivität zu steigern und an die modernen Bildungsanforderungen anzupassen.

Schlüsselwörter: CLIL-Methode, inhalts- und sprachintegriertes Lernen, Englisch, Sekundarstufe, Unterrichtsprozess, fremdsprachliche Kommunikationskompetenz.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
1.1. Сутність та основні принципи методики CLIL	12
1.2. Особливості та переваги використання методики CLIL у навчанні англійської мови в базовій школі.....	20
1.3. Використання методики CLIL на уроках англійської мови як дієвий засіб впровадження компетентнісного підходу в базовій школі.....	29
Висновки до Розділу 1	33
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ CLIL У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В БАЗОВІЙ ШКОЛІ.....	36
2.1. Дидактичні умови впровадження методики CLIL на уроках англійської мови в базовій школі.....	36
2.2. Методи та прийоми реалізації CLIL на уроках англійської мови в базовій школі.....	40
Висновки до Розділу 2	46
РОЗДІЛ 3 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИКИ CLIL У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В БАЗОВІЙ ШКОЛІ.....	47
3.1. Діагностика рівня сформованості англійської лексики компетентності учнів 7 класу базової школи	47
3.2. Впровадження елементів методики CLIL на уроках англійської мови в базовій школі.....	53
3.3. Аналіз та інтерпретація результатів експериментального дослідження	58
3.4. Методичні рекомендації з використання елементів методики CLIL на уроках англійської мови в базовій школі.....	62
Висновки до Розділу 3	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71

ВСТУП

Процес глобалізації, євроінтеграції, зростання ролі спілкування та розвиток багатомовності створюють нові виклики в освіті, зокрема щодо необхідності оволодіння іноземними мовами та вдосконалення рівня їх викладання в закладах загальної середньої освіти.

Зміна пріоритету з опанування мовним матеріалом на розвиток комунікативних навичок, а також увага до типових комунікативних ситуацій, важливих для майбутнього професійного та повсякденного спілкування, стимулюють впровадження нових методів і підходів у навчанні іноземної мови. Одним із таких підходів є CLIL – предметно-мовне інтегроване навчання. Цей підхід ефективно поєднує навчання іноземною мовою з предметним вивченням, що сприяє розвитку ключових компетентностей учнів. Використання CLIL дозволяє не лише покращити мовні навички, а й ефективно застосовувати мову в різних сферах життя. Методика CLIL сприяє розвитку таких важливих навичок, як критичне мислення, здатність вирішувати проблеми, працювати в команді, комунікувати, проявляти креативність. Цей підхід також покращує мотивацію учнів, підвищує їх самооцінку та творчий потенціал.

Особливу увагу методиці CLIL присвячено в роботах вітчизняних дослідників (Байша К.М., Стеценко Н.М., Шевченко І.В., Кордюк О.М., Медведєва Л.І., Євтушенко Н., Баркасі В.В., Філіпп'єва Т.І., Стиркіна Ю., Павлова О.О., Монастир'єва Л.В.) та зарубіжних науковців (М. Аллен, П. Болл, Д. Койл, Л. Коллінз, Д. Ліндсі, М. Лонг, Д. Марш) та ін.

У рамках досліджень технології CLIL вже розглянуто низку важливих аспектів. Зокрема, вивчено зарубіжний досвід впровадження CLIL у навчальні програми, окреслено методичні підходи до розробки навчальних матеріалів, а також розроблено рекомендації для організації освітнього процесу з урахуванням міжпредметної інтеграції. Крім того, було визначено вимоги до рівня володіння мовою як вчителів, так і учнів, а також обговорено

ефективні методи оцінювання результатів навчання за умов використання CLIL.

Однак залишаються аспекти, що потребують додаткових досліджень. Серед них – аналіз особливостей застосування CLIL у різних предметних галузях і з різними віковими категоріями учнів, дослідження викликів і труднощів, які виникають у процесі навчання. Також важливим є глибше вивчення умов, необхідних для успішної адаптації технології в українському освітньому середовищі, розробка чітких рекомендацій для адаптації навчальних матеріалів, а також дослідження впливу CLIL на розвиток м'яких навичок (soft skills) учнів та формування іншомовної комунікативної компетентності.

Таким чином, актуальність дослідження використання методики CLIL у навчанні англійської мови в базовій школі обумовлена як її теоретичною значущістю, так і практичними потребами сучасної освіти,

Метою роботи є дослідити особливості впровадження методики CLIL у навчанні англійської мови в базовій школі та визначити її вплив на розвиток лексичної компетентності учнів.

Окреслена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

- проаналізувати теоретичні засади методики CLIL та її місце в сучасній педагогічній практиці;
- розглянути основні переваги цієї методики для реалізації цілей Нової української школи;
- визначити основні принципи та підходи до використання методики CLIL у навчанні іноземної мови;
- експериментально перевірити ефективність використання методики CLIL на уроках англійської мови в 7 класі базової школи для розвитку словникового запасу учнів предметною термінологією;
- розробити рекомендації для впровадження методики CLIL у процес навчання англійської мови в базовій школі, з урахуванням особливостей цього етапу навчання.

Об’єкт дослідження – методика CLIL як сучасний підхід до оптимізації освітнього процесу.

Предмет дослідження – застосування методики CLIL для підвищення ефективності навчання англійської мови в базовій школі.

Для реалізації завдань дослідження, забезпечення вірогідності його результатів використано такі **методи**: теоретичні – аналіз наукової літератури з питання особливостей реалізації методики CLIL; узагальнення наукових положень з проблеми дослідження; емпіричні – спостереження, опитування, проведення педагогічного експерименту для вивчення ефективності реалізації методики CLIL у навчанні англійської мови в базовій школі; статистичні: кількісний і якісний аналіз експериментальних даних.

Елементи наукової новизни представленої роботи полягають у систематизації практичних методів та прийомів організації CLIL навчання на уроках англійської мови в базовій школі.

Практичне значення дослідження. Сформульовані в роботі положення, висновки й методичні рекомендації можуть бути використані для вдосконалення змісту програм з англійської мови у загальноосвітніх навчальних закладах, у процесі підготовки підручників, методичних посібників, у практичній діяльності вчителів англійської мови, при написанні наукових робіт, підготовці лекційних та семінарських занять з окресленої проблематики у курсі з методики викладання іноземних мов.

Апробація результатів та публікації. Матеріали дослідження були представлені на V Міжнародній науковій конференції «Інновації та науковий потенціал світу», яка відбулася 25 жовтня 2024 року в м. Умань.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота викладена на **80** сторінках друкованого тексту. У списку використаних джерел нараховується 62 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ CLIL У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В БАЗОВІЙ ШКОЛІ

1.1. Сутність та основні принципи методики CLIL

Сучасна освіта все більше орієнтується на інтеграцію предметних і мовних знань, що сприяє розвитку комплексних компетентностей у здобувачів освіти. У цьому контексті методика CLIL (Content and Language Integrated Learning – предметно-мовне інтегроване навчання) набуває особливого значення, оскільки дозволяє одночасно вивчати іноземну мову та предметний зміст.

Дослідження інтегрованого підходу до вивчення іноземних мов та методики CLIL активно проводяться численними вченими та педагогами по всьому світу. Серед них варто відзначити наукові розвідки Д. Марша (Фінляндія), Д. Коул (Великобританія), Д. Вольф (Німеччина), Далтон-Пуффер (Австрія).

Проте засновником методики CLIL є Девід Марш, який сформулював її основні положення у 1994 році. Саму методику було запроваджено у 1996 році UNICOM, Університетом Ювяскюля у Фінляндії та Європейською платформою голландської освіти. Д. Марш (2002) описує сутність предметно-мовного інтегрованого навчання, яка полягає в тому, щоб «викладати предмети іноземною мовою з двома цілями: засвоєнням змісту та одночасним вивченням мови» [59] Це визначення чітко показує, що CLIL стосується не лише викладання змісту англійської мови, але також вказує на важливість мови у викладанні змісту предметів. Тобто вчителі повинні приділяти особливу увагу тому, що саме учні вивчають за допомогою мови, що, у свою чергу, вимагає базових предметних знань [33, с. 51].

Метою впровадження методу інтегрованого навчання є оволодіння іноземною мовою під час вивчення предмету. Іншими словами, мова стає вже

не об'єктом навчання, а засобом набуття предметних знань. Таким чином реалізуються два завдання CLIL: навчання за допомогою іноземних мов та вивчення іноземних мов за допомогою змісту предметів, що вивчаються.

Ціль «подвійної орієнтації» передбачає, що проблемно-мовний інтегрований підхід до навчання працює двояко. Базуючись на комплексному міждисциплінарному підході, CLIL відрізняється від усіх інших методів вивчення та викладання мови. Багато дослідників підкреслюють, що підхід CLIL сприяє не лише покращенню знань учнів, але й набуттю міжкультурних знань. Засоби навчання сприяють розробці різноманітних освітніх стратегій і використанню інноваційних методів навчання, сприяючи загальному когнітивному розвитку та навчанню [50].

У зарубіжній науково-методичній літературі зустрічаються різні моделі CLIL: від повного занурення, за якого вся навчальна програма ґрунтується на методиці CLIL, до часткової інтеграції елементів цієї методики в курс загальноосвітнього вивчення іноземної мови.

Виокремлюють три основні моделі CLIL:

- м'яка (soft or language-led);
- тверда (hard or subject-led);
- часткове занурення (partial immersion).

«М'який» варіант орієнтований на іноземні мови, вивчення яких є основним завданням. Згідно з цією версією, вчителі іноземної мови подають навчальний матеріал з науковою чи професійною складовою. Реалізація «твердої» версії CLIL, де певні модулі предмета або 50% навчального контенту викладаються іноземною мовою, вимагає досягнення двох цілей: викладання змісту самого предмета та навчання іноземної мови [39, с. 183]. Вчителі часто використовують «м'які» варіанти предметно-мовного інтегрованого навчання, спрямовані на поглиблене вивчення мови. *Partial immersion* застосовується, коли деякі модулі з програми вивчаються іноземною мовою [4, с. 32].

Використання методики CLIL, на сьогоднішній час, дуже є поширеним у країнах Західної Європи, серед яких Бельгія, Франція та Німеччина і т.д. Цю методику також застосовують в Іспанії, Польщі, Латвії, Італії, Естонії, Чехії, Фінляндії та інших країнах світу. Самі особливості реалізації CLIL у країнах залежать від моделі, яка обирається.

В Угорщині давня історія двомовних шкіл, у яких навчальні предмети вивчаються іноземною мовою. У Болгарії згадана вище технологія використовується близько 50 років і досі викликає інтерес у фахівців у цій галузі. Дотримуючись цього підходу, болгарські двомовні школи викладають такі предмети, як історія, географія та ведуть навчальний процес англійською, німецькою, французькою, іспанською та іншими мовами [1, с. 38]. У Болгарії також був підтриманий проєкт, ціллю його є створення CLIL курсів з метою підвищення кваліфікації учителів-предметників, а також присутні розробки навчальних матеріалів для вчителів та учнів.

Технологія CLIL, в зарубіжній методиці, не тільки пройшла достатню апробацію, вона вже стала невід'ємною складовою багатьох лінійок підручників та НМК, що застосовуються для навчання іноземних мов по всьому світу.

Практика показує, що CLIL стала невід'ємною частиною деяких навчальних матеріалів з іноземної мови. Зокрема, On Screen, Inspiration, Network тощо розміщують блоки CLIL. Відповідно до традиції проектування контенту навчання іноземних мов за кордоном, він являє собою завершений навчальний модуль (з текстом для читання, вправами та системою завдань), що доповнює кожну тему та логічно взаємодоповнює один одного. Однак, зв'язок здійснюється через призму певної наукової галузі [16, с. 27].

Багато нормативних документів Ради Європи рекомендують використовувати технологію CLIL у школах як один із відмінних компетентнісно-орієнтованих підходів до вивчення мови. Багато проєктів, реалізованих за підтримки Європейської Комісії, довели, що CLIL сприяє не лише формуванню дисциплінарних (або професійних) компетентностей, а й

поглибленню соціокультурної підготовки та компетентностей учнів, оскільки його зміст не культурно нейтральний, а має власні, характерні для нього правила та норми.

Як зазначає Іоанну-Георгіу Павлу, методика CLIL можна застосовувати для навчання учнів вже на етапі початкової школи, а також навіть на стадії дошкільної підготовки [56]. Такі припущення містять міцне підґрунтя. Вони базуються на експерименті, що тривав від 2006 до 2009 року. Цей експеримент охоплював такі європейські країни як Іспанія, Туреччина, Кіпр та Німеччина. У ході дослідження було проаналізовано інтелектуальні можливості учнів та їхню готовність працювати за методикою CLIL. Крім того, були розроблені критерії для відбору та створення дидактичних матеріалів. Розроблені завдання засвідчують, що автори в доступній ігровій та інтерактивній формі, використовуючи ілюстративні матеріали прагнуть пояснити учням складні явища оточуючого світу. Це можуть бути, наприклад, такі теми, як типи зубів та їх функції, причини випадання молочних зубів, види опадів, кругообіг води в природі тощо. Автори зазначають, що запропоновані теми є новими та незнайомими для учнів з їх попереднього досвіду.

Основна сутність методики CLIL полягає в так званому принципі «4 С»:

1. Content (зміст). Основним завданням навчання є засвоєння змісту предмета та формування знань, умінь і навичок, передбачених навчальним планом.

2. Communication (спілкування). Оволодіння необхідним мовним матеріалом і його засвоєння через іншомовне спілкування передбачає активну участь учнів у навчальному процесі. Замість подачі матеріалу у готовому вигляді, його "конструюють" учитель та учні шляхом спільної діяльності та обміну досвідом, одночасно беручи участь в різних видах іншомовної мовленнєвої діяльності (аудіюванні, читанні, говорінні та письмі).

3. Cognition (пізнання). Розвиток розумових здібностей вищого порядку, а також навичок ефективного навчання.

4. Culture (культура). Розвиток уміння бачити навколишнє середовище крізь призму іншої культури, необхідної для ефективної міжкультурної комунікації [44, с. 178].

Всі ці компоненти знаходяться в динамічному взаємозв'язку один з одним. Саме на цих рівнях вчителі разом із учнями ставлять цілі навчальної діяльності та контролюють її результати.

Принцип мовної тріади пов'язаний з принципом «4С» і передбачає:

- засвоювати ключові слова, терміни та поняття за предметами;
- розвивати мовленнєві навички, необхідні учням для успішного функціонування в навчальному середовищі іноземної мови, залежно від завдання та очікуваних результатів навчання. Зокрема, це навички, необхідні для роботи в парах чи групах (постановка запитань, звернення за допомогою, досягнення комунікативних цілей під час виконання проєктних завдань, а також навички публічного спілкування для участі в дискусіях, дебатах та інших формах обговорення тощо).
- розвивати вміння користуватися словниками та довідками; розвиток умінь зворотного зв'язку, рефлексії [43, с. 89].

Слід зазначити, що для використання CLIL для викладання предметів, спочатку необхідно визначити рівень мовної підготовки здобувачів освіти. Відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR – Common European Framework of Reference for Languages), потрібно, щоб здобувачі освіти володіли другою та третьою мовами на рівні користувача Basic (A1/A2) або вище. Це означає, що вони повинні розуміти мову своїх вчителів і однокласників у повсякденних ситуаціях спілкування; вміти задавати запитання та відповідати на них у типових життєвих ситуаціях; писати конкретну та легко передбачувану інформацію, короткі замітки та повідомлення. Нелінгвістичні предмети мають вивчати не менше 1-2 років, тобто на початку застосування CLIL вони повинні володіти основними

поняттями нелінгвістичних предметів, розуміти основні правила і вміти виконувати прості дії в діапазоні засвоєного предметного змісту.

Кінцевою метою використання технології CLIL є розвиток когнітивних мовних навичок CALP (Cognitive Academic Language Proficiency), що передбачає здатність і готовність особи використовувати М2 для виконання освітньої та пізнавальної діяльності. М2 означає «другу мову» або «іноземну мову», яку учні опановують, тобто мову, що використовується як засіб навчання, але не є рідною для учнів. Ця компетентність розвивається в контексті багатомовної освіти як освітньо-організаційного процесу, що включає компетентісно-орієнтовані системи навчання трьома мовами (рідною мовою, національною та іноземною мовою), враховуючи їх культурні аспекти та використовуючи її як засіб засвоєння предметного змісту інших предметів. Ось чому використання технології CLIL актуальне для моделей багатомовної освіти [61, с. 238].

CALP формується під час взаємодії між учнями в класі та складається з таких компонентів:

- **когнітивного компоненту** (визначається рівнем розвитку розумових навичок вищого рівня (аналіз, синтез, оцінка) у досліджуваного та характеризується здатністю чітко висловлювати ідеї, аргументувати та аналізувати отримані результати, конструювати докази, висловлювати судження, розділяти ціле та виявляти зв'язки між ними, узагальнювати, вміти розрізняти первинну та вторинну інформацію, оцінювати та пояснювати явища (знання мінімальної навчальної термінології, мовних кліше, характерних для дисципліни, що вивчається, уміння давати визначення);
- **академічного компоненту** (розробки навчальних стратегій, що містять дії та операції, що використовуються учнями для оптимізації процесу засвоєння та збереження лексичної інформації, запам'ятовування слів, а також для вирішення мовних завдань під час сприйняття й використання іншомовної лексики);

- **мовного компоненту** (знання досліджуваної мовної системи та сформовані на її основі вміння застосовувати різні способи мовного спілкування).

Актуалізується CALP в основних видах мовленнєвої діяльності та передбачає наявність таких умінь [57, с. 180]:

Слухання. Учні повинні сприймати та розуміти висловлювання (доповіді та виступи, демонстрації), відповідати на запитання за текстом доповіді та користуватися підказками, наочними матеріалами, конспектувати під час аудіювання; слухати та сприймати доповіді та окремих осіб однолітків, які взаємодіють у групі, слідкувати за повідомленнями членів групи та розглядати їхні аргументи.

Читання. Учні повинні вміти читати та розуміти конспекти лекцій, дошки, матеріали підручника з предметів, які часто добре позначені через параграфи, нумерацію та заголовки та підкріплені чіткими наочними матеріалами (фото, діаграми тощо); шукати інформацію в Інтернеті, розвивати навички використання каталогів, індексування, перегляду, налаштування та використання ключових слів для спрямування пошуку. Вони також повинні розрізняти первинну інформацію та вторинну інформацію, писати тези, робити нотатки та виконувати відповідні дії із компонування, скорочення.

Письмо. Учні також повинні вміти розкривати тему у письмовій формі: будувати речення, організовувати речення в добре структуровані абзаци, використовувати заголовки. Щоб писати більші твори, вони повинні вміти планувати, редагувати та вдосконалювати свої тексти.

Говоріння. Учні повинні вміти стисло відповідати на запитання вчителя або брати участь у групових дискусіях на тему предмета. Вони повинні стежити за поточними дискусіями та робити свій внесок у них, висловлювати власні думки, погоджуватися чи не погоджуватися з іншими та вести розмову до певних висновків. Здебільшого вони роблять це на M2 (особливо, коли завдання передбачає підтримання розмови), або

використовують фрагменти на М1. Учні також повинні навчитися створювати презентації з використанням різноманітних методів візуальної передачі інформації: схем, діаграм, графіків, таблиць.

До характерних рис методики CLIL відноситься:

- вивчення за принципом «від простого до складного»;
- використання наочних засобів;
- організація постійного зворотного зв'язку, що дає можливість зрозуміти рівень засвоєння учнями навчального матеріалу, а також визначити складності, що виникають;
- можливість одночасно отримувати знання з предмета та іноземної мови.

Узагальнюючи теоретичні доробки з методики CLIL варто також наголосити на таких чотирьох її ключових особливостях:

Перша особливість — натуралістичний та імпліцитний стиль навчання. Завдяки цьому стилю, учні отримують можливість зануритися в мовне середовище, де інформація надходить у формі, близькій до реального життя. Це означає, що учні вчать мові через її практичне використання, отримуючи задоволення від навчання та нові враження.

Друга особливість — стиль кооперативного навчання. Цей фактор створює сприятливе середовище для спільної роботи учнів у малих групах. Взаємодія між ними підвищує мотивацію і забезпечує активну участь кожного. У такому середовищі діти можуть обмінюватися ідеями, підтримувати один одного та навчатися разом, що робить процес навчання більш захоплюючим і продуктивним.

Третя особливість — автентичність. Учні мають можливість застосовувати свої знання в реальних ситуаціях, що є надзвичайно важливим для розвитку їхньої впевненості. Уроки базуються на матеріалах, які відображають дійсність, що дозволяє учням бачити, як мова функціонує у повсякденному житті.

Четверта особливість — гнучкість. CLIL не є жорсткою схемою; вона легко адаптується до різних навчальних планів та предметів. Це означає, що вчителі можуть використовувати цю методику на своїх уроках, враховуючи інтереси та потреби своїх учнів, що робить навчальний процес ще більш індивідуалізованим і цікавим [6, с.70].

Підсумовуючи розгляд сутності та основних принципів методики CLIL, можна стверджувати, що CLIL є інноваційним підходом до викладання, який поєднує в собі мовне навчання та засвоєння предметного змісту, забезпечуючи учням можливість розвивати комунікативні та когнітивні навички одночасно. Основні принципи CLIL, такі як інтеграція мови та предмета, адаптація матеріалів під рівень учнів, активна участь у процесі навчання, створюють умови для глибшого розуміння як мовного матеріалу, так і змісту дисципліни. Ця методика є важливим інструментом для підвищення мотивації до вивчення іноземної мови та формування комплексних компетентностей у сучасній освітній системі.

1.2. Особливості та переваги використання методики CLIL у навчанні англійської мови в базовій школі

У базовій школі (5-9 класи) використання CLIL стає ефективним засобом для розширення мовної практики та підвищення мотивації. Методика передбачає опанування навчального матеріалу через іноземну мову, що сприяє активізації мислення, формуванню мовленнєвих навичок та збільшенню залучення учнів у навчальний процес.

Навчання англійської мови в базовій школі має свої специфічні особливості, які включають поступове ускладнення матеріалу, інтерактивний підхід до засвоєння мови та орієнтацію на комунікативні навички. На цьому етапі учні вже мають базові мовні знання, що дозволяє їм працювати з складнішими текстами та конструкціями, активно використовувати мову в реальних ситуаціях.

На цьому етапі навчання англійської мови продовжується розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності, проте перевагу надають усному мовленню. Мовлення учнів набуває більшої змістовності та складності, адже вони вчать використовувати різноманітніший мовний матеріал [28].

Читання також стає важливим компонентом навчання, і набуває більш комунікативного характеру, з поступовим збільшенням кількості та складності текстів, які учні повинні вміти читати мовчки. Цей етап навчання передбачає розвиток умінь різних видів читання: ознайомлювального (для одержання основної інформації) і вивчаючого (для отримання детальної інформації). Уроки супроводжуються використанням науково-популярних, суспільно-політичних текстів, а також художньої літератури. Письмові навички включають складання планів, тез та написання повідомлень на основі прочитаного матеріалу.

Учні середнього ступеня навчання оволодівають основними граматичними навичками, необхідними для усного мовлення, а також продовжують формувати рецептивні навички. Цей етап є також важливим для розвитку потенційного словникового запасу, що буде розвиватися й на старших етапах.

При організації навчального процесу вчителю необхідно враховувати вікові особливості учнів, що дозволяє підбирати відповідні методи та прийоми навчання.

Особливою характеристикою учнів середнього ступеня є бажання до самостійності та самовираження, що вимагає від учителя використання таких методів, які сприяють розвитку критичного мислення та самостійного підходу до навчання.

У цей період у підлітків розвиваються вибіркові пізнавальні інтереси, зростає допитливість. Елементарні завдання і постійний контроль з боку вчителя стають для них менш цікавими, оскільки вони обмежують їхню ініціативу. Учні починають проявляти критичний підхід до змісту та методів навчання, їхні інтереси розширюються, а також зростає потреба у спілкуванні

з однолітками. Проте, на цьому етапі також можна спостерігати недостатню зацікавленість у розширенні своїх знань, а сильні навчальні мотиви, такі як прагнення до високих оцінок, інколи призводять до формального ставлення до навчання.

Це є періодом значних внутрішніх суперечностей, що виникають у підлітків, що потребує від вчителя не тільки методичної, а й педагогічної майстерності. Для підтримки мотивації учнів і збереження знань, отриманих на початковому ступені, вчителю слід активно працювати з цією віковою категорією. Особливістю цього етапу є розвиток складніших психічних процесів, таких як критичне мислення, самостійність, цілеспрямованість та усвідомлення власної діяльності.

У цей період також відбуваються суттєві зміни в комунікативному розвитку учнів. Вони вдосконалюють механізм відбору мовних засобів, навчаються точніше формулювати свої думки і розвивають індивідуальний стиль мовлення. Це сприяє кращому розвитку іншомовних навичок. Важливим є використання навчальних методів, які активізують розумово-мовленнєву діяльність учнів, заохочують до самостійності та комбінування матеріалу. Вправи на механічне запам'ятовування відходять на другий план, поступаючись місцем вправам, що стимулюють непередбачене мовлення. Специфікою середнього етапу є активніше застосування вправ, які імітують природне мовлення, а також посилення ролі парної та групової роботи, що підвищує ефективність навчання. В навчальному процесі використовуються різноманітні візуальні засоби навчання: слайди, тематичні малюнки, схеми, таблиці, а також аудіовізуальні матеріали (фонограми, відео)[22, с.128].

Отже, для підтримки інтересу учнів до навчання та збільшення рівня мотивації на цьому етапі необхідно використовувати завдання, що сприяють розвитку самостійності та ініціативи, активізують розумово-мовленнєву діяльність учнів, задовільняють їхні пізнавальні інтереси та допитливість.

Розглянуті нами специфічні особливості навчання англійської мови в базовій школі, такі як поступове ускладнення матеріалу, інтерактивний

підхід та акцент на розвиток комунікативних навичок, гармонійно поєднуються з принципами методики CLIL. Застосування CLIL на цьому етапі дозволяє ефективно інтегрувати мовне навчання з іншими предметами, що, у свою чергу, сприяє глибшому розумінню матеріалу та розвитку мовних навичок. Завдяки CLIL учні не тільки вдосконалюють свою англійську мову, а й мають можливість застосовувати її для вивчення нових тем з інших предметів, що підвищує їх мотивацію до навчання та забезпечує більш цілісне освоєння знань.

Плануючи заняття з англійської мови в базовій школі за методикою CLIL, перш за все необхідно концентрувати увагу на змісті навчання, визначенні мети викладання та результату навчання. Для більш ефективного засвоєння тем на заняттях з англійської мови вони мають вивчатися паралельно з іншими предметами. Це дозволяє значно краще зрозуміти навчальний матеріал, повторити його та зрозуміти окремі тематичні елементи.

Цільова мова не є самоціллю, а засобом вивчення навчального матеріалу. Підхід базується на контексті: предмети інтегровані в мовні заняття, мова інтегрована в предметні заняття, а мова інтегрована в інші уроки. [6]. За допомогою тем і завдань предмети інтегруються один в одного (як і предметний зміст вивчення рідної та іноземної мов). Технологія CLIL має потенціал збільшити час як вивчення іноземних мов, так і предметів.

У процесі реалізації даної технології перехід до вивчення предметів іноземної мови має бути поступовим і поетапним, і здійснюватися на початковому етапі таким чином, щоб перш за все дотримувався та реалізувався на практиці принцип «подвійного входження знань» (тобто забезпечити, щоб розвиток іншомовної комунікативної компетентності досягався як шляхом вивчення мовних предметів, так і через навчання мови в немовних предметах), але, в той же час, учні та вчителі не будуть вимагати повного «занурення» в іноземну мову [42, с. 110].

Технологія CLIL має дві основні ідеї, які можна вважати її методологічною основою, оскільки вони безпосередньо пов'язані з розвитком здібностей учнів. Перша полягає в тому, що підхід орієнтований на предмет, і учні вивчають мову через зміст, тобто технологія базується на предметі, а не на мові. Друга ідея полягає в тому, що, використовуючи теми, з якими учні знайомі та нещодавно вивчали рідною мовою, вони зможуть поповнити та узагальнити свої знання. Це знайомство по-новому дозволяє їм помічати дрібниці.

CLIL на уроці з англійської мови розглядає зміст і мову в однаковій мірі. Такий урок часто пропонує чотириетапу структуру:

1. Обробка тексту. Під час роботи з іноземної мови учням потрібні структурні маркери в тексті, які допоможуть їм орієнтуватися в змісті. Ці маркери можуть бути словесними (заголовки, субтитри) та/або графічними. Коли «основи знань» визначені, настає час проаналізувати організацію тексту.

Важливим елементом блоку CLIL є насамперед спеціально підготовлений навчальний текст, який може супроводжуватися як пояснювальним матеріалом, так і відео чи аудіозаписом (це важливо з огляду на звичайну потребу візуалізувати). Через текст учні пізнають фрагмент дійсності. З метою зручності, кожен розділ CLIL в підручниках супроводжується відповідним дописом: CLIL History, CLIL Geography, CLIL Maths тощо.

2. Ідентифікація та організація знань. Інформація часто ілюструється схематично. Різні типи діаграм включають класифікаційні діаграми, групові діаграми, блок-схеми та часові шкали для послідовного мислення (наприклад, історичні дані), табличні діаграми та їх комбінації.

3. Ідентифікація мови. Учні повинні вміти своїми словами відтворити суть тексту. Немає оцінювання мови, оскільки учні повинні використовувати простішу та складнішу мову, але вчителі добре виділяють ключові фрази в текстах і класифікують їх відповідно до функції. Учні на уроці з англійської мови може знадобитися мова для контрасту та порівняння, опису

процесу, але також можуть знадобитися спеціальні дискурсивні маркери, прислівникові чи прийменникові фрази. Також можна звернути увагу на предметну та академічну лексику.

4. Завдання для учнів. Необхідно передбачити різноманітність завдань на уроці з англійської мови, враховуючи мету навчання, а також стилі й уподобання учнів [41].

При плануванні проведення уроку в базовій школі із застосуванням методики CLIL перш за все необхідно визначити зміст матеріалу, лексичні одиниці, що є основними та засоби стимулювання учнівського мислення. Для досягнення цих цілей варто відповісти на питання:

- для визначення змісту навчання (чому саме навчати, які нові знання отримаються, які будуть навчальні результати);
- для організації комунікації (які спеціальні лексичні одиниці потрібні для організації спілкування, у якій формі організовуватиметься спілкування, чи потрібно буде здійснювати перевірку граматичних знань, які вправи чи інші види діяльності провести);
- з метою стимулювання мисленнєвої діяльності (які питання поставити щоб розкрити теми, які завдання впроваджувати у навчальний процес для стимулювання активного мислення, на яких процесах зосередити увагу під час навчання).

Щоб методика CLIL була ефективною навчання має бути спрямоване на активізацію мовленнєвих процесів. Відповідно знання передача відбувається на рівні обговорення усіх учасників педагогічної діяльності. CLIL спрямовано на активізацію мисленнєвих процесів.

Навчальною темою може бути обрана будь-яка тема предмета шкільного циклу, але вона має бути представлена в досить вузькому і спрощеному ракурсі. Планування мовного змісту є складнішим, з одного боку, воно повинно бути пов'язане зі змістом предмета, з іншого боку, воно повинно обслуговувати когнітивну та комунікативну сфери і навіть збагачувати мовні знання учнів.

CLIL представляє найкращу основу для підходу до двомовності, що базується на змісті. Зрештою, можна стверджувати, що матеріал CLIL є предметом інших дисциплін, що вчителі CLIL добре володіють викладанням мови та її змістом, що міждисциплінарне вивчення мови є одночасними процесами.

Важливо відзначити, що використання мови та вивчення предмета відбуваються природним чином у реальних життєвих ситуаціях та інтегровані в загальний процес навчання. Тому всі дисципліни та мови підтримують одна одну. Хоча в підході CLIL вчителі-предметники мають навчати учнів з певного предмету іноземною мовою, вчителі-предметники не зобов'язані брати участь у систематичному вивченні мови: фокус навчання зосереджений на предметі (предметних знаннях і вміннях). Навчання, використання мови та мислення нероздільні. Оскільки знання та навички закріплюються в міру їх використання, вчителі створюють можливості для розвитку мови за допомогою предметних завдань без прямого акценту на вивченні мови. Використовуючи підхід до спільного навчання, учні вчаться працювати разом, розвивають соціальні навички (наприклад, як просити чи надавати допомогу тощо), підвищується самооцінка, оскільки спільна робота виконується швидше та краще, а також з'являються цікаві ідеї. Завдяки спільному обговоренню розширюється та закріплюється словниковий запас, розвивається творче та критичне мислення, з'являється чітка мета застосування знань нової мови [44, с. 178].

Навчальні успіхи за допомогою CLIL також є перевагою, оскільки учні досягають кращих результатів у таких предметах, як математика та природничі науки, ніж у предметах, які викладаються в загальному середовищі, адже вчителі краще усвідомлюють проблеми розуміння учнями. Учні, які проходять CLIL, показують кращі результати, ніж без досвіду CLIL, особливо що стосується усних і письмових навичок. В учнів розвивається більш позитивне ставлення до вивчених мов та ідеї багатомовності.

Дослідження показують, що учні краще розуміють такі предмети, як інформатика та математика, коли їх викладають іноземною мовою, завдяки зусиллям вчителів краще пояснюються поняття іноземною мовою. CLIL також покращує вивчення змісту через групову роботу, яка також має вирішальне значення для розвитку навчальних навичок, ініціативи та формування впевненості, чого неможливо досягти традиційними методами навчання мови.

Технологія CLIL також надає вчителям можливість вдосконалювати свій власний розвиток, пробувати нові речі та відкривати нові, більш креативні способи викладання мови, які приносять ще більше користі їхнім учням. Завдяки CLIL досягаються цілі навчання змісту, але також досягаються значні паралельні переваги для учнів, такі як розвиток їхніх навичок спілкування іноземною мовою, їхньої культурної обізнаності та розуміння інших культур. Водночас вони стають все більш мотивованими та активніше залучаються до процесу навчання [61, с. 242].

Мету уроку, методи та прийоми мають визначати виходячи з інтересів, особистісних особливостей, потреб, мотивацій і здібностей учнів [17, с. 47]. Найважливішим чинником формування внутрішньої мотивації мовленнєвої діяльності в такому навчанні, безперечно, є зацікавленість усіх учасників. CLIL сприяє активному спілкуванню англійською мовою під час занять, а отже, й розвитку мовленнєвої діяльності, яка набуває якісно нових проявів за змістом, більшої природності, мотивації та інформативності. Саме це пов'язано із переміщенням акцентів з форми висловлювання на зміст і це дозволяє учням вивчати мову не тільки шляхом виконання завдань та роботи із текстами, а й під час живого спілкування.

Таким чином, використання підходу CLIL на уроці з англійської мови може зробити предмети більш захоплюючими та покращити успішність учнів з англійської мови та інших предметів у майбутньому. Крім того, ця технологія значно покращує педагогічний, лінгвістичний та предметно-методичний рівень самого вчителя.

Підсумовуючи зазначимо, що до переваг використання інноваційного предметно-мовного комплексного навчання в базовій школі можна віднести те, що:

- учні спілкуються на уроці іноземною мовою;
- поглиблюється розуміння учнями культури країни, мову якої вони вивчають;
- засвоюються технічні терміни рідною та іноземною мовами;
- вивчення нової лексики відбувається дуже природним шляхом, одночасно вивчаючи інші речі;
- удосконалюються мовленнєві навички учнів;
- підвищується мотивація учнів до вивчення іноземної мови;
- формується готовність до подальшого навчання та/або професійної діяльності як в Україні, так і за кордоном.

Немає сумніву, що вивчення мови та викладання мови є паралельними процесами, але впровадження інтегрованого предметного вивчення мови, безумовно, вимагає перегляду традиційних концепцій мовної аудиторії та викладачів-мовників.

Застосування предметно-мовних інтегрованих методів навчання позитивно впливає на процес навчання іноземної мови. CLIL дозволяє паралельно здобувати предметні знання та знання мовного предмета, що є вирішальним, в умовах дефіциту навчальних годин. Дослідження показують, що навчання з використанням цього підходу надає можливості для осмисленого інтерактивного та активного навчання, використання навичок спілкування та грамотності, а також розвитку предметної та мовної компетентностей.

Однак у реалізації цього процесу є певні проблеми, а саме недостатній рівень володіння мовою вчителів фахових предметів та учнів, нерівномірність володіння мовою учнів у класі та неповне розуміння специфіки фахових предметів вчителями іноземних мов.

1.3. Використання методики CLIL на уроках англійської мови як дієвий засіб впровадження компетентнісного підходу в базовій школі

У результаті освітніх реформ відбулися певні зміни в стратегічних напрямках розвитку закладів загальної середньої освіти України. Зокрема, навчальна діяльність орієнтується на формування в учнів життєвих компетентностей, які сприятимуть їхній адаптації до сучасного мультилінгвального та полікультурного світового простору. Це стимулює перехід шкільної іншомовної освіти на компетентнісне навчання, яке здатне забезпечити випускників правилами і законами життєдіяльності в динамічному світовому середовищі [6].

Компетентнісний підхід в освіті передбачає розвиток у школярів не лише знань і вмінь, а й здатності застосовувати їх у реальних життєвих ситуаціях, формуючи ключові компетентності. У цьому контексті використання методики CLIL на уроках англійської мови є ефективним засобом для реалізації компетентнісного підходу в базовій школі.

У процесі CLIL навчання у здобувачів освіти формуються такі ключові компетентності згідно з Концепцією Нової української школи (НУШ)[42]:

- спілкування іноземними мовами;
- інформаційно-цифрова компетентність;
- уміння вчитися впродовж життя;
- ініціативність;
- соціальна та громадянська компетентності;
- обізнаність та самовираження у сфері культури;

На основі ключових компетентностей CLIL забезпечує формування та розвиток таких умінь:

- уміння читати і розуміти прочитане;

- уміння висловлювати думку усно і письмово;
- критичне мислення;
- здатність логічно обґрунтовувати позицію;
- виявляти ініціативу;
- творити;
- уміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення;
- здатність співпрацювати в команді.

Важливо зазначити, що у процесі CLIL навчання у здобувачів освіти формуються насамперед компетентності, що пов'язані із «умінням вчитися»:

1. Диференціювання цілей діяльності. Учні вчаться чітко визначати мету кожного завдання, що сприяє більш усвідомленому підходу до навчання. Розуміння того, що вони хочуть досягти, допомагає їм концентрувати зусилля на потрібних аспектах завдання.

2. Спрямованість на пізнавальну діяльність. Завдяки CLIL учні не просто вчать мову, а й набувають знань у різних галузях, що формує інтерес до дослідницької діяльності. Пізнавальна спрямованість розвиває допитливість і розширює кругозір здобувачів освіти.

3. Аналіз інформації, критичний її відбір. Здатність аналізувати інформацію та відбирати найважливіше допомагає здобувачам краще орієнтуватися у великій кількості навчального матеріалу. Це розвиває критичне мислення і навички обробки інформації, що є важливими для навчання і в майбутній професійній діяльності.

4. Удосконалення навичок самостійної роботи. У процесі CLIL навчання учні вчаться самостійно організовувати свій навчальний процес, що сприяє формуванню відповідальності та вмінню працювати без постійного контролю вчителя. Це готує їх до вимог самостійної праці в реальних умовах і стимулює до саморозвитку.

5. Навички саморефлексії та самооцінювання. CLIL стимулює здобувачів освіти оцінювати свої досягнення, виявляти труднощі та

планувати шляхи для подальшого покращення. Це розвиває самосвідомість і відповідальність за власне навчання.

6. Вміння репрезентувати результати навчальної діяльності. У процесі CLIL навчання репрезентація результатів навчальної діяльності є ключовим компонентом, оскільки дозволяє учням не лише продемонструвати набуті знання, але й покращити свої комунікативні навички, вміння організувати матеріал та ефективно передавати інформацію. Репрезентація результатів допомагає здобувачам освіти закріпити вивчене, оцінити власні досягнення і вдосконалити навички презентації.

Варто зупинитися докладніше на кількох важливих аспектах представлення результатів навчальної діяльності у процесі інтегрованого навчання. На уроках, організованих за методикою CLIL, учні мають можливість презентувати результати у різних форматах: усних доповідях, постерах, відео-презентаціях, інфографіках, звітах та проєктах. Це сприяє кращому розумінню матеріалу, розвитку креативності та вмінню адаптувати інформацію для різних аудиторій.

Репрезентація результатів у CLIL навчанні зазвичай передбачає комунікацію з аудиторією, що сприяє розвитку впевненості у собі, навичок ораторського мистецтва, структурованого мислення та аргументації. Коли учні презентують свої результати, вони мають можливість отримати відгуки від вчителя та однокласників, що допомагає їм критично оцінити власну роботу, виявити сильні та слабкі сторони, а також навчитися конструктивно приймати критику.

Дослідження Д. Боздоган [48] вказує на велике значення цифрових технологій у розвитку когнітивних і комунікативних компетентностей учнів в умовах CLIL. У CLIL підході використання інформаційно-цифрових технологій передбачає створення мультимедійних презентацій, відеороликів, інтерактивних схем та інших цифрових продуктів, які роблять репрезентовану інформацію доступнішою та привабливішою.

Під час репрезентації результатів учні часто роз'яснюють матеріал іншим учням, що сприяє поглибленню їхнього розуміння теми та допомагає краще запам'ятати інформацію.

Уміння презентувати результати роботи передбачає підготовку чіткого плану та організацію інформації. Це допомагає здобувачам освіти розвивати навички структурування інформації, відбору важливого та побудови логічного викладу. Репрезентація результатів дає також учням відчуття досягнення та задоволення від виконаної роботи, що підвищує мотивацію до подальшого навчання.

Таким чином, репрезентація результатів навчальної діяльності у CLIL підході сприяє розвитку широкого спектра компетентностей, які є важливими не лише для академічного успіху, але й для майбутньої професійної діяльності та соціальної взаємодії.

Методика CLIL надає можливість учням не просто засвоювати предметні знання, а й формувати та вдосконалювати іншомовні навички та вміння, розвиваючи одночасно предметну й комунікативну компетентності.

Залучення в інтегрованому навчанні чотирьох видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письма) у гармонійному їх поєднанні сприяє розвитку таких мовленнєвих умінь і навичок [19]:

1. Учні вчаться читати і розуміти зміст навчальних текстів англійською мовою, що стосуються різних предметів, таких як історія, географія, математика. Вони опановують нові терміни, вчаться аналізувати та синтезувати інформацію, а також виконувати різні завдання на базі прочитаного.

2. У процесі прослуховування відеоматеріалів, лекцій, пояснень учителя з предметів, учні покращують навички слухання. Це забезпечує розвиток розуміння незнайомих слів по контексту.

3. Учні практикують усне мовлення під час обговорення тем, пов'язаних із вивченням конкретного предмета. Вони вчаться виражати

власні ідеї, ставити запитання, пояснювати, аргументувати свою точку зору, що розвиває їхню комунікативну компетентність.

4. Завдяки написанню коротких текстів, резюме, конспектів, анотацій або навіть творчих робіт (наприклад, есе) на певні теми, учні вдосконалюють навички письмового мовлення. Вони вчаться структуровано викладати думки, використовувати спеціальну лексику та синтаксис відповідно до предметної тематики.

Підсумовуючи зазначимо, що учні практикують використання англійської мови у природному контексті, що сприяє розвитку навичок спілкування, розуміння та передачі інформації, необхідної для ефективної комунікації. Завдяки інтеграції знань з різних предметів англійською мовою, учні знайомляться з культурними, історичними, географічними аспектами різних країн, що збагачує їхні знання та розвиває ерудицію.

Залучення методики CLIL на уроках англійської мови дозволяє формувати компетентності, важливі для сучасного суспільства, та забезпечує інтеграцію предметних знань і мовленнєвих умінь, підвищуючи мотивацію учнів до вивчення іноземної мови.

Висновки до Розділу 1

Методика CLIL (предметно-мовне інтегроване навчання) є важливим інноваційним підходом, що дозволяє одночасно вивчати іноземну мову та предмети. Вона забезпечує не тільки мовні навички, а й розвиток критичного мислення та когнітивних здібностей учнів, сприяючи ефективному засвоєнню знань у багатомовному середовищі. Основною метою CLIL є навчання предмету через іноземну мову, що покращує мовні навички учнів у процесі вивчення іншомовного контенту.

CLIL включає три моделі реалізації: м'яка, тверда та часткове занурення. Основна різниця полягає у ступені інтеграції предмету і мови: м'яка модель більше фокусується на мові, тверда — на предметі, а часткове

занурення забезпечує баланс між ними, оскільки передбачає вивчення лише окремих модулів або тем за допомогою іноземної мови. Принципи «4 С» (Content, Communication, Cognition, Culture) допомагають інтегрувати мовну підготовку з предметними знаннями. Важливим аспектом є розвиток когнітивних мовних навичок (CALP), які дозволяють ефективно використовувати іноземну мову для пізнавальних завдань.

Розробка навчальних завдань за методикою CLIL передбачає також використання принципу мовної тріади, що забезпечує засвоєння ключових термінів та понять за предметами, розвиток мовленнєвих навичок для ефективної комунікації в навчальному процесі та вміння користуватися словниками і довідковими матеріалами для самостійного навчання. Важливим є також застосування наочних засобів навчання, що полегшують засвоєння складного матеріалу, а також організація зворотного зв'язку, що дозволяє вчителям оцінити рівень засвоєння учнями навчального матеріалу та коригувати процес навчання.

Методика CLIL сприяє розвитку міжкультурної компетентності, інтегруючи різні культурні аспекти в навчальний процес. Це дозволяє учням не тільки отримувати знання, а й працювати в багатомовному середовищі, що є важливим у сучасному глобалізованому світі. Впровадження CLIL в освіту потребує правильного підходу, зокрема підготовки педагогів та використання інноваційних методів навчання.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ CLIL У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В БАЗОВІЙ ШКОЛІ

2.1. Дидактичні умови впровадження методики CLIL на уроках англійської мови в базовій школі

У педагогіці умови розглядають як сукупність факторів, причин і об'єктів, що впливають на функціонування та розвиток певного об'єкта, зокрема педагогічної системи або навчально-виховного процесу. Дидактичні умови є результатом цілеспрямованого відбору елементів змісту, методів, прийомів, організаційних форм навчання тощо для досягнення конкретних дидактичних цілей [30]. Водночас, вони становлять сукупність обставин, визначених положень, вимог і правил, що безпосередньо впливають на функціонування та розвиток певного дидактичного об'єкта, системи, моделі чи процесу.

Із загальнопедагогічних розробок, висновків, рекомендацій щодо різних наборів умов цілеспрямовано вибираються саме ті, що сприяють досягненню конкретних дидактичних цілей з урахуванням особливостей конкретного навчального випадку.

Останнім часом у педагогічних дослідженнях виділяють різноманітні комплекси дидактичних умов, що сприяють формуванню та розвитку певних умінь і навичок. Предметом нашої уваги є ті, які допоможуть якнайкраще застосувати методику CLIL на уроках англійської мови в базовій школі.

Пріоритетом в організації навчального процесу за методикою CLIL для нас є орієнтація на формування нової культури взаємодії вчителя та учня – культури діалогу, основою якої є суб'єкт-суб'єктні відносини, що забезпечують повне виявлення суб'єктів як активних рівноправних партнерів. Саме суб'єктно-суб'єктна парадигма навчально-виховного процесу, основним принципом якого є співпраця, співтворчість, прагнення до

самореалізації та самовираження вчителя та учня сприяє розвитку особистості учасників [27].

Основною особливістю суб'єкт-суб'єктої взаємодії в навчанні є діалогічність освітнього процесу, схильність його учасників до діалогу, яка проявляється у толерантності до позиції іншого, особливий морально-психологічний клімат між учителем та учнем, та учнем і учнем, якому властиві відкритість, доброзичливість, взаємна довіра та повага.

Отже, ми визначили як одну із головних дидактичних вимог – забезпечення суб'єкт-суб'єктої взаємодії учасників освітнього процесу.

Іншою дидактичною умовою ефективної реалізації предметно-мовного інтегрованого навчання є активізація проблемно-пошукової діяльності. Це сприяє створенню ціннісно-сміслового, проблемного та рефлексивного простору; забезпечує формування сталого інтересу суб'єктів взаємодії до процесу розвитку особистісної діалогічної культури та потреби у саморозвитку та самоосвіті, дозволяє кожному партнеру висловити свою суб'єктивну позицію. Вирішення предметно орієнтованих завдань полягає в активізації конкретної ситуації спілкування та передбачає використання всіх механізмів мовленнєвої діяльності (рецептивної та продуктивної), що повністю збігається із загальними принципами методики CLIL [13].

Таким чином, на першому етапі активізація інформації відбувається за допомогою рецептивних типів – читання чи аудіювання, потім використовуються продуктивні види мовленнєвої діяльності (говоріння, письмо), наприклад, обговорення в групах, розв'язання ситуаційних завдань. Не менш важливо, що при вирішенні ситуаційних завдань автоматично відбувається процес перенесення набутих знань або раніше вироблених навичок у нові ситуації, умови та новий контекст їхнього використання. Зміст вивченого з певного предмета англійською мовою полягає не в механічному засвоєнні, а інтелектуальній та творчій обробці та інтерпретації вивченого.

Важливо визначити ключові характеристики навчального матеріалу як дидактичної одиниці, що стимулює процес CLIL навчання.

Однією з таких характеристик є створення навчальних дилем, які активізують розумову діяльність учасників навчальної взаємодії, додаючи проблемності навчальному процесу та підвищуючи пошукову активність, креативність, а також сприяючи активному засвоєнню, інтерпретації й практичному використанню вивченого. Проблемність навчального матеріалу втілюється у завданнях, спрямованих на розвиток мислення, орієнтування в ситуаціях, оцінку зворотного зв'язку, прийняття рішень, прогнозування (змісту, результатів), вибір (думок, фактів), а також на формування навичок колективної роботи та самостійної діяльності.

Важливо, щоб навчальний матеріал був прив'язаний до реальних життєвих ситуацій або актуальних тем, що дозволяє учням бачити практичне застосування знань і навичок, отриманих через CLIL.

Матеріал має бути адаптований до рівня мовної компетентності учнів та рівня складності предметного змісту. Він повинен бути достатньо складним для стимулювання інтелектуального розвитку, але не перевантажувати учнів, щоб не викликати розчарування та зберегти мотивацію до навчання.

Мотивація є пусковим механізмом будь-якої діяльності; певний фактор успішності навчання загалом і вивчення іноземної мови зокрема, що підвищує пізнавальну активність, інтерес учнів як до самого об'єкта навчання, так і до самої навчальної діяльності, покращує рівень сформованості умінь і навичок.

На особливу увагу в контексті нашого дослідження заслуговують такі види мотивації: навчальна (пізнавально-пошукова) та комунікативна мотивація.

Мотивація навчання визначається як процеси, методи, засоби спонукання людини до продуктивної навчальної діяльності, до активного засвоєння змісту навчання.

Щоб залучити учнів базової школи до активного предметно-мовного інтегрованого навчання, необхідно добирати аутентичні, цікаві, змістовні матеріали, які б повністю відповідали рівню їх навченості, а також віковим та індивідуальним інтересам. Це сприятиме високому рівню сформованості внутрішньої навчальної (пізнавально-пошукової) та комунікативно-орієнтованої мотивації.

Навчальний матеріал повинен заохочувати учнів до активної участі в навчальному процесі через завдання, які вимагають їхнього особистого залучення, комунікації та співпраці з однокласниками. Це можуть бути групові проєкти, дискусії, дослідження, які стимулюють обговорення і використання іноземної мови в контексті.

Матеріал має включати завдання, які дозволяють проводити оцінювання не лише мовної компетентності, але й засвоєння предметного змісту. Важливою компонентом є надання учням зворотного зв'язку, який допомагає усвідомити свої досягнення, а також виявити прогалини у знаннях. Зворотний зв'язок може бути як усним, так і письмовим, і має бути конструктивним, орієнтованим на розвиток.

Навчальний матеріал має бути організований у логічній послідовності, що дозволяє учням поступово переходити від простіших до складніших завдань. Це сприяє ефективному засвоєнню матеріалу, дозволяє учням зберігати мотивацію та впевненість у власних силах.

Використання мультимедійних ресурсів (відео, аудіо, інтерактивні додатки) робить навчання цікавішим і динамічнішим. Це також допомагає учням вивчати мову в контексті реальних ситуацій, що сприяє кращому розумінню і запам'ятовуванню матеріалу.

Матеріал має стимулювати розвиток комунікативних навичок, адже CLIL передбачає активне використання іноземної мови не лише для розуміння змісту, але й для самовираження та взаємодії з іншими учасниками навчального процесу. Це включає мовленнєві навички слухання, говоріння, читання та письма [61].

Оскільки CLIL поєднує вивчення мови і предметного змісту, важливо включати елементи, що допомагають учням розвивати міжкультурну компетентність, ознайомлюючи їх із культурними особливостями країн, де розмовляють англійською мовою.

Отже, ключові характеристики навчального матеріалу в методиці CLIL мають на меті створення інтегрованого навчального середовища, яке забезпечує ефективне вивчення як мовного, так і предметного змісту, сприяє розвитку критичного мислення, творчості та самостійності учнів.

2.2. Методи та прийоми реалізації CLIL на уроках англійської мови в базовій школі

Основною метою CLIL є створення середовища, де учні можуть розвивати мовні компетентності, паралельно поглиблюючи знання з певного предмета. Це досягається завдяки унікальному поєднанню методів та прийомів, спрямованих на одночасний розвиток мовленнєвих, когнітивних та соціокультурних навичок.

Варто зазначити, що важливими складовими методики CLIL у навчанні іноземної мови є саме методи проблемного та інтерактивного навчання, оскільки стимулюють учнів до активного засвоєння знань, розвитку їхнього критичного та творчого мислення, а також сприяють формуванню навичок співпраці та комунікації. Методи інтерактивного навчання, такі як рольові ігри, групові проєкти або дебати, дають учням можливість практикувати мову в реальних комунікативних ситуаціях, що є важливим для підвищення їх мовної компетентності [32]. У методиці CLIL особливу роль відіграє не лише вивчення мовних структур, а й здатність використовувати мову для виконання конкретних задач. Такі методи дозволяють учням вдосконалювати навички усного та писемного мовлення, сприяючи поглибленому засвоєнню лексики та граматики через контекст.

Щодо методів проблемного навчання, то необхідно наголосити, що цей підхід ґрунтується на наданні учням конкретної проблеми, яку вони повинні розв'язати, використовуючи іноземну мову та знання з відповідної дисципліни. Це можуть бути завдання типу «Як розв'язати проблему забруднення довкілля?» на уроці екології або «Чому країни світу мають різні рівні економічного розвитку?» на уроці географії. Учні досліджують матеріал, проводять обговорення, формулюють гіпотези, і таким чином активно використовують мову.

Методи проблемного навчання значно відрізняються від традиційних, як за підходами до навчального процесу, так і за ролями учасників. По-перше, ці методи мають різні цілі. Традиційне навчання орієнтоване на передачу знань: учитель викладає теоретичний матеріал, а студенти засвоюють його через лекції, конспектування та тестування. У цьому контексті метою є здобуття фактичних знань і вміння застосовувати їх у стандартних завданнях. Натомість метод проблемного навчання спрямований на розвиток критичного мислення та практичних навичок. Студенти мають самостійно знаходити рішення для реальних проблем, що дозволяє їм не лише глибше розуміти матеріал, а й застосовувати його в конкретних ситуаціях.

Роль вчителя також суттєво різниться в цих двох підходах. У традиційному навчанні вчитель виступає як головне джерело знань, він передає інформацію, контролює навчальний процес та перевіряє успіхи учнів. У свою чергу, в методі проблемного навчання вчитель діє більше як фасилітатор або наставник, який підтримує учнів у їхніх пошуках, але не дає готових відповідей. Тут важливо, щоб учні самі шукали інформацію, аналізували її та знаходили рішення [55].

Ще однією суттєвою відмінністю є роль учня. В традиційному навчанні учень, як правило, виступає в пасивній ролі: він слухає лекції, читає підручники і виконує завдання, орієнтуючись на перевірку теоретичних знань. Проблемне навчання, навпаки, ставить учнів у активну позицію, де

вони стають ініціаторами навчання, самостійно формулюють питання та шукають способи вирішення проблем.

Процес навчання також суттєво відрізняється. Традиційне навчання часто передбачає однотипні завдання, виконання яких оцінюється через тестування чи контрольні роботи. Метод проблемного навчання, на відміну від цього, включає роботу над реальними або змодельованими проблемами, що вимагає інтеграції знань з різних дисциплін і активно залучає здобувачів освіти до практичної діяльності.

З огляду на вищезазначене, вважаємо, що проблемне навчання сприяє розвитку практичних навичок, критичного мислення та самостійності, в той час, як традиційне навчання більше фокусується на здобутті теоретичних знань. Обидва підходи мають свої переваги, проте саме метод проблемного навчання є оптимальним у методиці CLIL через можливість застосовувати ці знання на практиці та розвивати м'які навички, такі як співпраця і комунікація.

Узагальнюючи погляди науковців щодо методів і прийомів проблемного та інтерактивного навчання, які застосовуються у методиці CLIL [6; 48; 49; 53; 61], розглянемо найрозповсюдженіші та найефективніші з них.

Навчання через завдання. Учні виконують завдання, орієнтовані на певну мету, наприклад, створення постера, брошури чи презентації на основі вивченого матеріалу. Під час роботи вони використовують іноземну мову для обговорення завдання, що сприяє як засвоєнню мовного матеріалу, так і розвитку дослідницьких навичок [53].

Метод «Перевернутий клас» (Flipped Classroom). У цьому підході учні отримують частину матеріалу для самостійного опрацювання до заняття, переглядають відео або читають статті. Вагомий внесок у розробку цього підходу зробили Дж. Бергман та А. Самс, які популяризували його, підкреслюючи, що метод перевернутого класу сприяє активнішій участі учнів у навчальному процесі та глибшому опрацюванню матеріалу, оскільки

дозволяє використовувати заняття для поглибленої дискусії та практичної роботи [47]. Як наслідок цей підхід дозволяє більше часу приділити інтерактивним завданням на уроці, забезпечує кращу практику мовних структур та закріплення знань.

Використання питань відкритого типу. Питання відкритого типу, такі як “Що ви думаєте про...?”, “Чому це відбувається?”, “Які ще приклади можна навести?”, спонукають учнів до активного використання мови та розвитку критичного мислення. Вони допомагають учням формулювати та аргументувати свої думки.

Гейміфікація. Використання ігор, вікторин та інтерактивних завдань мотивує учнів до активного використання іноземної мови та допомагає запам'ятати матеріал у розважальній формі. Наприклад, гра «Jeopardy» може використовуватися для повторення термінології з теми або ж вікторина Kahoot для закріплення вивченого матеріалу. Гейміфікація сприяє підвищенню рівня мотивації учнів та залученню до навчального процесу, адже навчання в ігровій формі допомагає учням краще запам'ятовувати матеріал та розвивати свої навички [54]

«Інсерт» або метод активного читання. Цей прийом допомагає учням критично оцінювати прочитане. Під час читання тексту учні ставлять позначки поруч з реченнями або абзацами (наприклад, “V” для того, що вже відомо, “?” – що незрозуміло, “+” – нова інформація), а потім обговорюють результати з класом. Такий прийом покращує розуміння тексту, а також допомагає розвивати навички аналізу та обговорення.

Метод «Сократівського діалогу». Використання дискусій та обговорень у формі діалогу з вчителем або між учнями, де вони ставлять запитання, висловлюють думки, піддають їх критиці та формулюють аргументи. Це допомагає розвивати навички критичного мислення, аналітичного обговорення та стимулює мовленнєву активність.

Інтерактивні таблиці. Використання таблиць, до яких учні записують основні поняття, терміни, факти, допомагає структурувати знання і легко до

них повертатися. Це особливо корисно для запам'ятовування нової лексики і її повторення.

Приєм «Фішбоун» (Fishbone Diagram). Це графічний прийом, який візуально представляє проблему та її причини або наслідки. Наприклад, для вивчення екологічної теми учні можуть заповнити таку діаграму, вказуючи головну проблему (наприклад, забруднення води) і відзначаючи причини та можливі вирішення. Це покращує аналітичні навички та допомагає організувати знання.

Метод «Кейс-стаді» (Case Study). Варто наголосити, що Д. Койл навіть описує CLIL як засіб викладання, що дає змогу поєднати зміст навчання та мову у формі проєкту або кейсу, не потребуючи використання іншої мови для формулювання завдання [51]. Відповідно до цього методу учні вивчають конкретні реальні ситуації (кейси) з предмета, що викладається, та аналізують їх з різних точок зору, пропонують рішення. Це підхід особливо популярний в економіці, праві та суспільствознавстві, оскільки дозволяє учням використовувати мову для обговорення реальних прикладів та розробки рішень.

Веб-квест (WebQuest). Використання інтернету для пошуку інформації, яка потрібна для виконання певного завдання чи проєкту. Учням даються інструкції й конкретні ресурси, де вони можуть знайти інформацію, яка їм потрібна для вирішення поставлених питань. Зауважимо, що за технологією веб-квесту учні вчать знаходити, аналізувати, систематизувати та розв'язувати необхідні завдання [22]. За М. Бовтенком, класифікація веб-квестів включає п'ять груп: репродуктивні, репродуктивно-пізнавальні, когнітивні, пізнавально-творчі, креативні. Використання веб-квестів сприяє розвитку навичок самостійної роботи та логічного мислення учнів базової школи, формуванню їх готовності до міжкультурного спілкування [3].

Мікровикладання. Учні готують короткі презентації або міні-уроки на певну тему, пояснюючи її однокласникам. Це допомагає не тільки глибше

засвоїти матеріал, але й розвинути навички публічного виступу, вміння викладати думки і пояснювати інформацію.

«Сніжний ком» (Snowball Technique). Цей прийом передбачає поступове ускладнення завдання шляхом роботи в групах. Учні починають працювати індивідуально, потім об'єднуються в пари, потім у більші групи, де порівнюють свої результати. Це створює нагоду обговорювати ідеї, узагальнювати, поглиблювати знання.

Рольові ігри. Рольові ігри є дуже ефективним прийомом для активізації лексики та покращення комунікативних навичок. Наприклад, учням можуть запропонувати уявити себе політиками на міжнародній конференції чи вченими, які обговорюють вплив кліматичних змін. Це дає можливість учням адаптувати свою мову до різних соціальних і професійних ситуацій.

Завдання з критичного мислення. У CLIL важливо використовувати завдання, що сприяють розвитку критичного мислення, такі як аналіз альтернативних точок зору, обговорення наукових та етичних аспектів теми, написання аргументованих есе.

Рефлексивні завдання. У процесі CLIL навчання рефлексія допомагає учням усвідомити власні досягнення, труднощі та вдосконалювати самостійні навички. Рефлексія може бути реалізована у формі ведення навчальних щоденників, обговорення досягнень і проблем на завершальних етапах уроку.

Використання технічних засобів. Цифрові ресурси відіграють важливу роль у CLIL-навчанні. Використання інтернет-ресурсів, онлайн-платформ, інтерактивних додатків та відео сприяє інтеграції сучасних технологій у процес навчання [3]. За нашими спостереженнями такі інструменти, як Padlet, Kahoot, Canva, допомагають візуалізувати інформацію, проводити інтерактивні тести, організувати групову роботу.

Отже, застосування цих методів у CLIL допомагає створити комплексне навчальне середовище, в якому учні одночасно засвоюють зміст

предмета та вдосконалюють свої знання іноземної мови. Методи та прийоми CLIL орієнтовані на навчання через практичний досвід, сприяючи одночасному розвитку мовної, предметної та когнітивної компетентності.

Висновки до Розділу 2

У другому розділі роботи розглянуто важливі аспекти впровадження методики CLIL (Content and Language Integrated Learning) на уроках англійської мови в базовій школі, зокрема, дидактичні умови та методи її реалізації. Визначено, що ефективність CLIL залежить від оптимального поєднання дидактичних умов, що включають правильний вибір змісту, методів, форм та прийомів навчання, а також від забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії в навчальному процесі. Створення такої взаємодії між вчителем і учнем передбачає не лише передачу знань, а й формування партнерських відносин, де важливим є активне залучення учнів до навчального процесу, їхня здатність до самостійного мислення, креативності та самовираження.

Активізація проблемно-пошукової діяльності є однією з ключових умов, що сприяє розвитку навичок саморозвитку та критичного мислення учнів, дозволяючи їм застосовувати отримані знання в практичних ситуаціях. Використання навчальних дилем та реальних життєвих ситуацій сприяє підвищенню інтересу до навчання, розвитку навичок вирішення проблем і міжкультурної компетентності. Адаптація навчального матеріалу до рівня мовної компетентності учнів і його відповідність віковим і індивідуальним інтересам є важливими аспектами, що підтримують мотивацію учнів і сприяють досягненню успіху в навчанні.

Що стосується методів реалізації CLIL, то серед них виокремлюються методи проблемного та інтерактивного навчання. Вони сприяють розвитку комунікативних і соціальних навичок через взаємодію та обговорення в

групах, допомагають учням вчитися аналізувати проблеми з різних точок зору та приймати обґрунтовані рішення.

Таким чином, реалізація методики CLIL на уроках англійської мови в базовій школі передбачає комплексний підхід, що включає створення сприятливих дидактичних умов і використання ефективних методів навчання, які сприяють розвитку мовної, когнітивної та соціокультурної компетентності учнів. Впровадження CLIL дозволяє досягти не лише високих результатів у вивченні іноземної мови, але й готує учнів до успішної взаємодії в глобалізованому світі, де важливою є здатність до критичного мислення, креативності та міжкультурної комунікації.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИКИ CLIL У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В БАЗОВІЙ ШКОЛІ

3.1. Діагностика рівня сформованості англомовної лексичної компетентності учнів 7 класу базової школи

Одним із ключових етапів підготовки до проведення експериментального дослідження стало глибоке ознайомлення з науковою, методичною та психолінгвістичною літературою, а також узагальнення наявного педагогічного досвіду у галузі інтегрованого навчання. З метою визначення теоретичних основ дослідження було проаналізовано роботи провідних учених, які висвітлюють питання використання методу CLIL (Content and Language Integrated Learning) у навчальному процесі. Особлива увага приділялася працям Д. Койла, який визначив основні компоненти методу CLIL, такі як когнітивна інтеграція, розвиток мовних навичок та збагачення предметних знань.

У дослідженні також було враховано рекомендації з психолінгвістики, зокрема розробки, що стосуються впливу двомовного середовища на

розвиток когнітивних функцій учнів. Праці Дж. Сноу та М. Мецгендера акцентували на ролі мови як інструменту для вивчення предметних дисциплін і формування міждисциплінарних компетентностей.

Методичні аспекти інтегрованого навчання розглядалися у контексті робіт Г. Гіллеля, який наголошував на необхідності чіткого планування завдань, а також їх відповідності віковим особливостям учнів. Було проаналізовано сучасні підходи до використання інформаційних технологій у навчанні, зокрема рекомендації щодо інтерактивних платформ, таких як Kahoot, Google Classroom та Quizlet.

Для узагальнення педагогічного досвіду було здійснено моніторинг практичних напрацювань у сфері інтегрованого навчання іноземних мов та інформатики. Зокрема, вивчалися звіти про впровадження методики CLIL у середніх школах Європи, які демонстрували позитивний вплив на навчальні результати. Практичний досвід українських педагогів, опублікований у збірниках методичних рекомендацій, також підтвердив ефективність цього підходу.

Аналіз літератури та узагальнення досвіду дозволили не лише визначити теоретичну базу дослідження, але й обґрунтувати вибір методики експериментального навчання. Це стало основою для формулювання чітких завдань, визначення гіпотези дослідження та розробки інтегрованих завдань, які були адаптовані до потреб учнів та специфіки обраних тем.

Експериментальне дослідження проводилось у комунальному закладі загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 25 Луцької міської ради» на уроках англійської мови, серед учнів 7-го класу, підрупа 7Е. Участь в дослідженні брали 19 учнів.

Педагогічний експеримент було проведено з метою перевірки ефективності використання елементів методики CLIL на уроках англійської мови в базовій школі та оцінки її результативності для формування та розвитку лексичної компетентності учнів у 7 класі. Завдання експерименту полягало в доведенні або спростуванні гіпотези щодо ефективності цієї

методики та доцільності її запровадження в практику викладання іноземних мов.

Дослідження включало три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний, кожен зі згаданих етапів реалізував певну практичну мету.

Констатувальний етап – перевірка рівня сформованості лексичної компетентності учнів сьомого класу.

Формувальний етап – впровадження елементів методики CLIL на уроках англійської мови в 7 класі.

Контрольний етап – виявлення ефективності використання методики CLIL та її вплив на рівень сформованості лексичної компетентності учнів.

На констатувальному етапі експерименту з метою визначення початкового рівня сформованості лексичної компетентності учнів було проведено вхідний контроль. Учням було запропоновано виконати завдання для перевірки знань і правильності вживання лексичних явищ, які вивчалися. Завдання включали визначення термінів, заповнення пропусків у текстах, вибір правильного варіанту перекладу та формулювання відповідей на запитання. Матеріали завдань наведено в додатках А–В.

На заняттях активізувалася лексика з таких тем:

1. **Комп'ютерне обладнання (Hardware):** терміни, що описують складові комп'ютера, їх функції та призначення (наприклад, *processor, motherboard, hard drive, monitor, keyboard*).
2. **Програмне забезпечення (Software):** лексика, пов'язана з типами програм, їх використанням та налаштуванням (наприклад, *operating system, application, update, bug, antivirus*).
3. **Мережеві технології (Networking):** основні поняття про мережі, протоколи та підключення (наприклад, *router, Wi-Fi, bandwidth, IP address, server*).
4. **Кібербезпека (Cybersecurity):** терміни, пов'язані із захистом даних та безпечним користуванням інтернетом (наприклад, *encryption, firewall, phishing, malware, password*).

5. Алгоритми та програмування (Algorithms and Programming): базові поняття алгоритмів та мови програмування (наприклад, *variable, loop, condition, input/output, function*).

Результати виконання завдань дали змогу оцінити початковий рівень володіння термінологією, що є критично важливим для ефективного засвоєння тем інформатики. На основі цього аналізу були сплановані наступні етапи навчання, спрямовані на усунення прогалин та формування глибокого розуміння предметного матеріалу у поєднанні з удосконаленням англійської мови.

Оскільки зараз у школах використовується 12-бальна система оцінювання, відповіді учнів оцінюються за шкалою від 1 до 12, і на основі цього ми пропонуємо наступну шкалу оцінювання:

Високий (12-10 балів). Учень має високий рівень лексичної компетентності, знайомий з лексичними явищами, правильно вживає їх як в усній, так і в письмовій формі, правильно пише слова, добре засвоює новий матеріал.

Задовільний (9-7 балів). Учень має задовільну лексичну компетентність, достатньо орієнтується в лексичних явищах, не завжди правильно застосовує їх як усно, так і на письмі, не завжди правильно пише слова, не так швидко, але задовільно засвоює нову тему.

Середній рівень (6-4 бали). Учень має середню лексичну компетентність, досить важко орієнтується в лексичних явищах, не завжди правильно вживає їх як в усному, так і в письмовому мовленні, допускає досить багато орфографічних помилок, досить важко вивчати новий матеріал.

Низький рівень (3-0 балів). Учень має низький рівень лексичної компетентності, майже не орієнтується в лексичних явищах, неправильно вживає їх як в усній, так і в письмовій мові, допускає багато орфографічних помилок, важко засвоює новий матеріал. Результати першого оцінювання не

повідомляються учням, щоб не пригнічувати їх ентузіазм і бажання експериментувати.

Наведемо результати діагностики початкового рівня засвоєння учнями лексики при вивченні англійської мови у таблиці 2.1. та на рис. 2.1.

Таблиця 2.1.

Результати діагностики початкового рівня засвоєння учнями лексики при вивченні англійської мови

Рівень	Бали	Кількість	%
Високий	12-10	4	21
Задовільний	9-7	6	32
Середній	6-4	8	42
Низький	3-0	1	5

Відповідно табл. 2.1. узагальнимо, що найбільше в учнів виявлено середній рівень, який мають 8 учнів. Ці учні набрали по 6-4 бали. Задовільний рівень наявний у 6 досліджуваних. Ці учні набрали від 9 до 7 балів. Високий рівень виявлено у 4 досліджуваних, вони набрали від 12 до 10 балів. Також наявний низький рівень у 1 учня, що потребує покращення знань лексики англійської мови.

Наведемо графічно (%) результати діагностики початкового рівня засвоєння учнями лексики при вивченні англійської мови (рис. 2.1.)

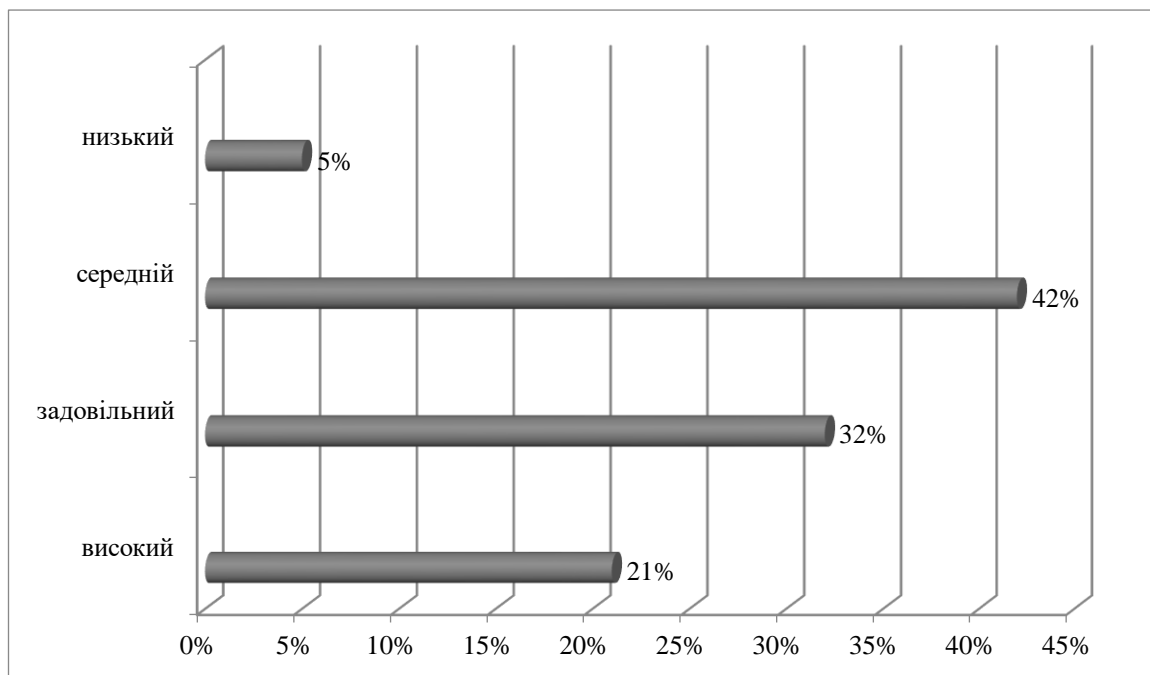

Рис. 2.1. Результати (%) діагностики початкового рівня засвоєння учнями лексики при вивченні англійської мови

Отже, високий рівень засвоєння учнями лексики при вивченні англійської мови наявний у 21% учнів. Учень знайомий з лексичними явищами, правильно вживає їх як в усній, так і в письмовій формі, правильно пише слова, добре засвоює новий матеріал. Задовільний рівень проявляється у 32%. Учень достатньо орієнтується в лексичних явищах, не завжди правильно застосовує їх як усно, так і на письмі, не завжди правильно пише слова, не так швидко, але задовільно засвоює нову тему. Середній рівень засвоєння учнями лексики при вивченні англійської мови наявний у найбільшої кількості, а саме 42% досліджуваних. Учень досить важко орієнтується в лексичних явищах, не завжди правильно вживає їх як в усному, так і в письмовому мовленні, допускає досить багато орфографічних помилок, досить важко вивчати новий матеріал. Низький рівень притаманний 5% досліджуваних. Ці учні майже не орієнтуються в лексичних явищах, неправильно вживають їх як в усній, так і в письмовій мові, допускають багато орфографічних помилок, важко засвоюють новий матеріал.

3.2. Впровадження елементів методики CLIL на уроках англійської мови в базовій школі

В рамках експериментального дослідження, а саме на формувальному етапі, методика CLIL використовувалась як основний інструмент для інтеграції вивчення англійської мови та інформатики.

Методика CLIL забезпечує всебічне, безперервне оволодіння іноземною мовою під час вивчення тем з інформатики. Таким чином, на уроці, де використовуються технології CLIL, іноземна мова є вже не метою, а засобом вивчення іншого предмету в рамках програми. Учні спостерігають за діями вчителя, удосконалюють навички аудіювання та мовлення. Вони сприймають певну інформацію, реагують на побачене та почуте мовленнєвими актами, адже вони вивчають не іноземну мову, а інший предмет, використовуючи при цьому іноземну мову лише як інструмент для отримання інформації або вказівок з метою виконання певних дій. Процес вивчення іноземної мови стає більш змістовним і мотивуючим, оскільки є засобом вирішення конкретних завдань на різних заняттях.

Інформатика – це фактично метапредметний курс у школі, який забезпечує цілісність особистісно-пізнавального розвитку та саморозвитку загальної культури учнів, безперервність усіх етапів навчального процесу. Інтеграція предметів «Інформатика» та «Англійська мова» особливо буде доцільна й успішна.

Застосування цієї методики дало змогу поєднати розвиток мовленнєвих навичок із засвоєнням предметного матеріалу через комплекс різноманітних прийомів і методів, а саме: навчання через завдання (створення проєктів та виконання практичних завдань англійською мовою); перевернутий клас (самостійна підготовка за матеріалами англійською мовою з подальшим обговоренням на уроці); гейміфікація (використання інтерактивних ігор для закріплення термінології); рольові ігри (моделювання реальних ситуацій для покращення комунікативних умінь); веб-квести

(пошук та аналіз інформації англійською мовою в інтернеті для виконання проєктів) тощо.

Наведемо приклади застосування зазначених методів:

1. Навчання через виконання завдань (Task-based Learning)

Завдання: створіть список термінів з теми «Комп'ютерне обладнання».

Учні працюють у групах, щоб створити список термінів та їхніх визначень, що стосуються комп'ютерного обладнання (наприклад, *processor*, *motherboard*, *hard drive*, *monitor*). Кожен учень має знайти один термін, знайти його визначення і навести приклад використання в реченні. Після цього група обговорює знайдені терміни та представляє їх класу англійською мовою.

2. Перевернутий клас (Flipped Classroom)

Завдання: дослідіть та підготуйте доповідь з теми «Мережеві технології».

Учні отримують завдання переглянути відео-лекцію вдома, яка розповідає про основні мережеві терміни: *router*, *Wi-Fi*, *bandwidth*, *IP address*, *server*. Після перегляду вони мають підготувати коротку презентацію або постер, де пояснюють ці терміни, наводять приклади з реального життя (наприклад, використання Wi-Fi вдома або в школі) та описують роль кожного терміна в побудові мережі.

3. Гейміфікація

Завдання: дайте відповіді на запитання вікторини, що стосуються термінів інформатики.

Учні беруть участь у вікторині, де за допомогою інтерактивної платформи Kahoot, вони відповідають на питання про терміни, що стосуються теми «Використання комп'ютера» (наприклад, *speakers*, *webcam*, *update*, *download*, *upload*). Кожне питання містить не тільки термін, а й його призначення, і учні повинні вибрати правильний варіант відповіді. Додаток А.

4. Метод кейсів (Case study)

Завдання: проаналізуйте кейс «Інтернет-безпека та паролі», визначте ключову проблему та запропонуйте обґрунтоване рішення.

Scenario: Imagine you are employees in a company and need to organize password security for work computers. One of your colleagues, John, uses simple passwords like "123456" or "password". Your task is to help him understand the importance of strong passwords and explain why complex passwords are necessary.

Steps:

1. *Describe what a "strong password" is. What elements should it include? (e.g., uppercase and lowercase letters, numbers, special characters).*
2. *Explain why it is important to change passwords regularly.*
3. *List a few ways to store passwords securely (e.g., using password managers).*
4. *Besides using strong passwords, what else can be done to protect online accounts?*

5. Рольова гра (Role-play)

Завдання: візьміть участь у рольовій грі (конференції з теми «Представлення нового програмного забезпечення»), виконуючи свої ролі відповідно до сценарію, аналізуйте ситуацію та спільно знайдіть рішення поставленої проблеми.

Scenario:

You are members of a software development team who have just created a new application designed to help people organize their personal tasks. You are attending a tech conference where you have the opportunity to present your software to potential investors and clients.

Roles:

1. *Team Leader – presents the general idea of the software, its goals, and its features.*
2. *Developer – explains the technical aspects of the software, such as the programming languages used and how the app works.*

3. *Marketing Expert* – talks about the target audience and how the app will be promoted to users.

4. *Investor/Client* – asks questions to understand the potential of the app and decide whether they want to invest or use it.

Steps:

1. *Preparation:*

- *Each student in their role should prepare short notes about their part of the presentation.*

- *Use IT-related vocabulary such as application, interface, user-friendly, download, update, data privacy, target audience.*

2. *Role-play:*

- *The team leader starts by introducing the software and its features.*

- *The developer explains how the app works on a technical level.*

- *The marketing expert explains the marketing strategy and why the app will succeed in the market.*

The investor/client asks questions such as:

- *"What makes your software stand out from others?"*

- *"How do you ensure the security of personal data?"*

- *"What are the unique selling points of this app?"*

3. *Debrief:*

After the role-play, the class discusses the questions asked by the investor and evaluates the effectiveness of the presentations. Were the answers clear and convincing?

6. Веб-квести (WebQuest)

Завдання: виконайте вебквест на тему «Останні технології. Словник», де ви повинні знайти інформацію про основні поняття програмування та застосувати нові терміни при виконанні онлайн-завдань.

Під час виконання веб-квесту учні опановують серію онлайн-завдань, в яких вони повинні знайти інформацію про основні поняття програмування. Завдання включають пошук матеріалів, виконання тестів та інтерактивних

вправ, де учні мають правильно застосовувати нові терміни в різних контекстах. Квест завершується тестуванням, яке перевіряє засвоєну лексику. Це завдання допомагає учням вдосконалювати мовні навички та одночасно вивчати нові технологічні терміни. Додаток Б

Використання CLIL дозволяє розширити знання учнів з нелінгвістичних предметів і ефективно опрацювати інформацію, подану іншою мовою, сприяє розвитку толерантності до інших мов і культур та формує ставлення до культурного розмаїття як до цінності.

Крім того, технологія CLIL ефективно сприяє впровадженню комплексних методів навчання, завдяки чому можна досягти глибшого розуміння мети предмета через вивчення його змісту іноземною мовою. Це сприяє досконалішому розумінню теми завдяки її вивченню з позиції іншої мови. Також це позитивно для удосконалення навичок аналітичного, критичного та креативного мислення. Вивчення предмету англійською мовою сприяє активізації залучення методів, форм, ідей, що пов'язані із реальним життям та досвідом учнів.

Формування навичок з інформатики англійською мовою за підходом CLIL забезпечує міждисциплінарні зв'язки та дає змогу реалізувати принципи нової освітньої програми для досягнення практичних результатів, а саме розвитку культурної свідомості, інтернаціоналізації, мовної компетентності. Здатність не тільки готуватися до навчання, а й застосовувати нові знання в житті, підвищуючи тим самим життєву мотивацію та прагнення до успіху, зрештою досягаючи головної мети, яка полягає у формуванні професійних компетенцій майбутніх випускників та підвищенні їх мобільності та адаптивності, здатності адаптуватися до життєвих ситуацій, що швидко змінюються.

Використання підходу CLIL може зробити предмети більш захоплюючими та підвищити успішність учнів з інформатики та англійської мови в майбутньому.

3.3. Аналіз та інтерпретація результатів експериментального дослідження

Метою контрольного етапу експерименту було проведення підсумкового контролю для оцінки змін у рівні лексичної компетентності учнів, порівняння результатів вхідного та підсумкового контролю для визначення динаміки розвитку лексичних навичок, аналіз отриманих даних та порівняння результатів до і після експериментального навчання.

Підсумковий контроль було проведено за тою ж методикою, що застосовувалась першочергово на констатувальному етапі. Наведемо результати повторної діагностики, після проведення занять з використанням методики CLLL, на визначення рівня засвоєння учнями лексики при вивченні англійської мови у таблиці 3.1. та на рис. 3.5. наведено порівняльні результати до застосування і після.

Таблиця 3.1.

Повторні результати діагностики рівня засвоєння учнями лексики при вивченні англійської мови

Рівень	Бали	Кількість	%
Високий	12-10	9	47
Задовільний	9-7	7	37
Середній	6-4	3	16
Низький	3-0	0	0

Відповідно табл. 3.1. узагальнимо, що найбільше при проведенні повторного дослідження в учнів виявлено високий рівень – у 9, коли відразу він був наявний у 4 досліджуваних. Задовільний рівень наразі виявлено у 7 учнів, а першочергово він спостерігався у 6 досліджуваних, вони набрали від 9 до 7 балів. Середній рівень зараз мають 3 учнів, був він у 8, що є позитивним, адже саме у більшості учнів він покращився з середнього до

задовільного та високого. Низький рівень наразі є відсутнім, відразу він був наявний у 1 учня.

Наведемо графічно (%) результати діагностики початкового рівня засвоєння учнями лексики при вивченні англійської мови (рис. 3.5.)

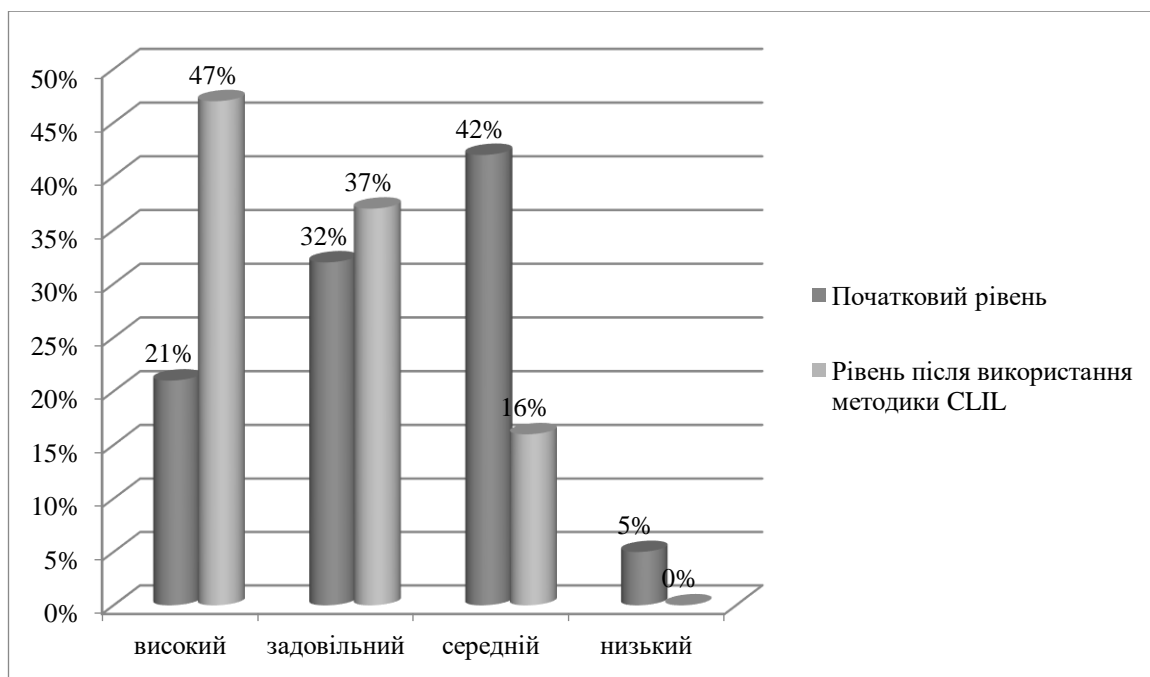

Рис. 3.5. Результати (%) діагностики початкового рівня засвоєння учнями лексики при вивченні англійської мови

Отже, високий рівень засвоєння учнями лексики при вивченні англійської мови був наявний у 21% учнів, став після проведення занять у 47%. Учень правильно вживає лексику як в усній, так і в письмовій формі, правильно пише слова, добре засвоює новий матеріал. Задовільний рівень проявлявся у 32%, а наразі наявний у 37% досліджуваних. Учні достатньо орієнтуються в лексичних явищах, хоча не завжди правильно застосовують їх як усно, так і на письмі, не завжди правильно пишуть слова, але задовільно засвоює нову тему. Середній рівень засвоєння учнями лексики при вивченні інформатики англійською мовою наявний у 16%, був у 42% досліджуваних. Ці учні досить важко орієнтуються в лексичних явищах, не завжди правильно вживають їх, допускають досить багато помилок, досить важко вивчають новий матеріал. Тому позитивним є те, що рівень лексичної компетентності

значної кількості учнів покращився з середнього до задовільного та високого. Низький рівень при повторному дослідженні відсутній, хоча був у 5% досліджуваних.

Результати експериментальної перевірки ефективності методики CLIL у навчанні англійської мови в базовій школі підтвердили її позитивний вплив на формування та розвиток лексичної компетентності учнів. Кількісний аналіз показав значне зростання правильного використання лексики у тестових завданнях, а якісний аналіз продемонстрував покращення вміння учнів застосовувати нову лексику в усному та письмовому мовленні. Учні стали краще пояснювати предметний матеріал англійською мовою, що свідчить про вдосконалення їхніх мовних і когнітивних навичок.

Таким чином, використання методики CLIL сприяє не лише ефективному засвоєнню лексики, але й підвищенню мотивації до вивчення англійської мови через інтеграцію предметного змісту. Отримані результати доводять, що впровадження цього підходу є доцільним і ефективним для забезпечення якісного навчання іноземної мови у базовій школі.

Після використання методики CLIL ми провели опитування, що базувалось на питаннях:

№1. Чи подобаються вам уроки такого формату?

№2. Оцініть урок за шкалою від 0 до 10, де 10 – найкращий, а 0 – найгірший

№3. Чи хотіли б ви й надалі користуватися такими завданнями в навчальному процесі?

Результати відповідей на запитання №1 відображені на рис. 3.2.

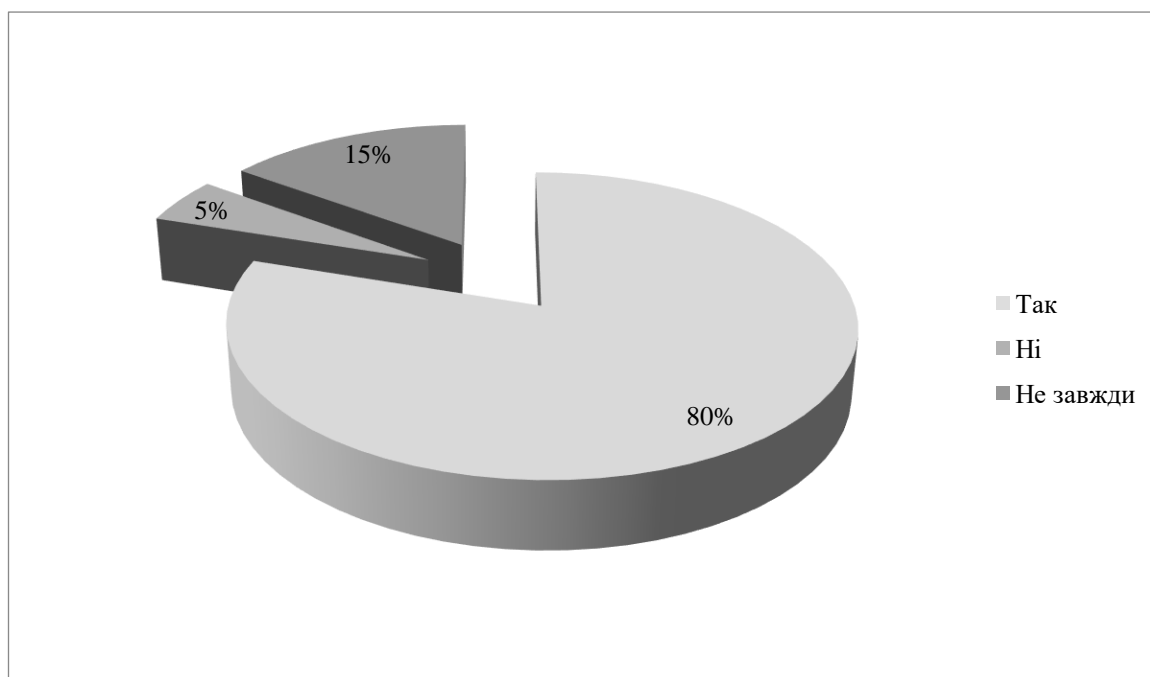

Рис. 3.2. Результати відповідно запитання «Чи подобаються вам уроки такого формату?»

Результати відповідно запитання «Чи подобаються вам уроки такого формату?» свідчать про те, що подобаються такі уроки 80% досліджуваних учнів; не завжди подобаються – 15%. Не подобаються уроки такого формату лише 5% учнів.

Результати відповідей на запитання №2 відображені на рис. 3.3.

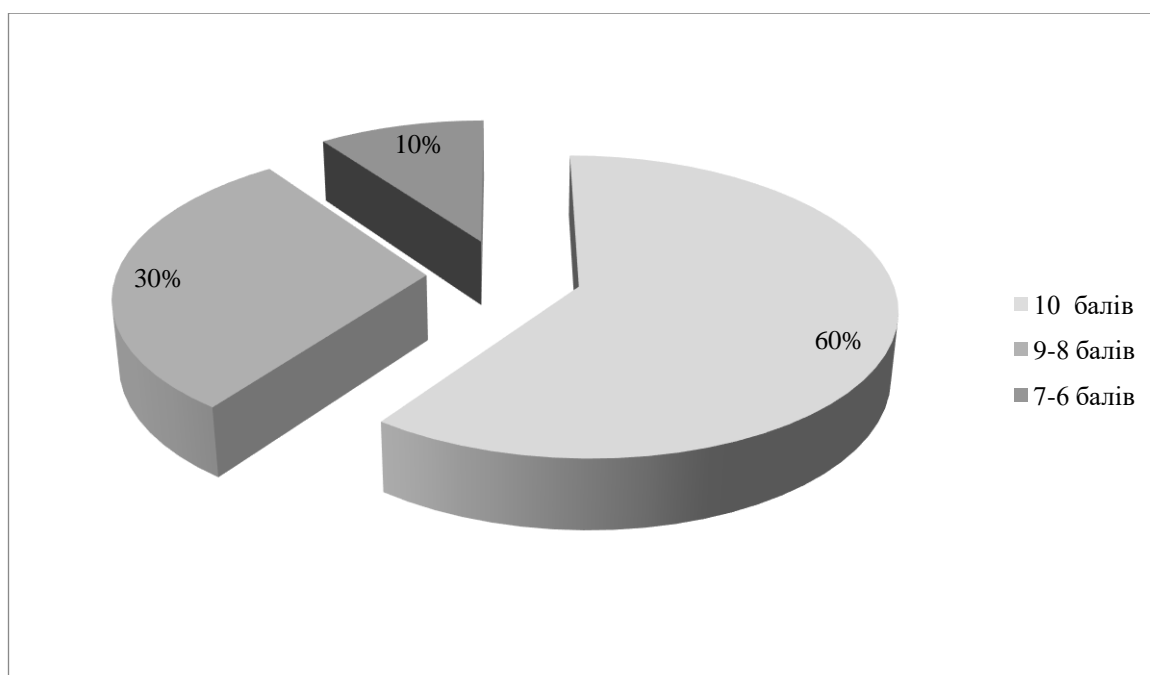

Рис. 3.3. Результати відповідно опитування «Оцініть урок за шкалою від 0 до 10, де 10 – найкращий, а 0 – найгірший»

Відповідно опитування «Оцініть урок за шкалою від 0 до 10, де 10 – найкращий, а 0 – найгірший», де 60% вказали 10 балів, 30% зазначили 9-8 балів, 10% зазначили 7-6 балів. Найнижчих оцінок виявлено не було.

Результати відповідей на запитання №3 відображені на рис. 3.4.

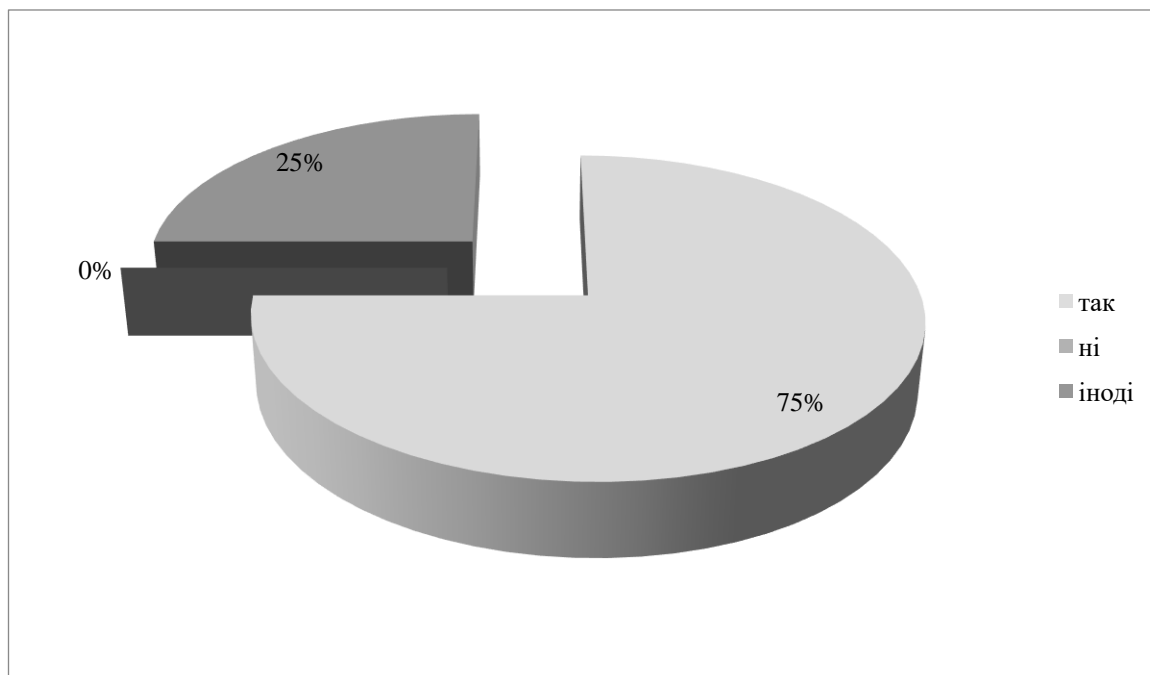

Рис. 3.4. Результати відповідно запитання «Чи хотіли б ви й надалі користуватися такими завданнями в навчальному процесі?»

Відповідно запитання «Чи хотіли б ви й надалі користуватися такими завданнями в навчальному процесі?», 75% досліджуваних відповіли «так», зазначили що «іноді» – 25%. Позитивною тенденцією є те що жоден учень не відповів «ні», це свідчить про зацікавленість учнів такими типами завдань.

Отже, впровадження методики CLIL позитивно впливає на ставлення учнів до навчального процесу, стимулюючи їхню активність, зацікавленість та позитивне сприйняття інноваційних методів навчання.

3.4. Методичні рекомендації з використання елементів методики CLIL на уроках англійської мови в базовій школі

На основі проведеного експериментального дослідження нами було розроблено методичні рекомендації щодо використання елементів методики CLIL на уроках англійської мови в базовій школі.

На кожному уроці (CLIL), якщо це можливо, слід охопити різноманітні мовленнєві дії, хоча читання та аудіювання зазвичай займають більшу частину навчального часу. Спочатку учні слухають або читають текст на певну тему. Його краще зрозуміти, якщо текст розділити на невеликі частини та супроводити ілюстраціями, схемами, картками тощо. Вони мають містити завдання до та після тексту, зокрема заповнення форм, створення діаграм, схем тощо.

Важливо використовувати автентичні тексти тем уроку (тексти книг, журнальні статті, наукові довідники, медіатексти тощо), які відповідають віковим особливостям і рівню мовної підготовки учнів та враховують їхні інтереси, пов'язані зі сферами повсякденного життя. Навчальні матеріали також повинні сприяти досягненню двох цілей: предметної та мовної. Виділений текст визначає вибір лексики та граматичних структур. Частина матеріалу можна подати у вигляді аудіотексту, а його зміст можна зрозуміти через діалог [5, с. 78].

Для зручності взаємодії використовуються звичайні повсякденні дії та словесні кліше. Зміст теми та структура мови, що вивчається, візуально підтверджуються (скафолдовані). Мовні помилки не виправляються, але вчитель пояснює сказане учнем і подає моделі правильного вживання мовної одиниці. Увага має бути зосереджена на вивченні лексики та розвитку комунікативних навичок з теми, що вивчається.

Найважливішим на уроках CLIL є те, що вони пов'язують мову з реальністю. Учні вивчають мову, спілкуючись «наживо», ставлячи запитання та знаходячи відповіді. Зміст навчання вибирається з урахуванням інтересів учнів. Учні говорять на уроці більше, ніж учитель (правило 80/20). Вчителі постійно навчають учнів використовувати навички критичного мислення для

аналізу інформації. Це дозволяє їм краще розуміти та сприймати інформацію. У контексті цієї технології рекомендується не перекладати слова, а активно використовувати демонстраційні та пояснювальні матеріали [9, с. 51].

Необхідно дозволити учням розмовляти М2 не тільки в процесі вивчення предметної термінології, а й у процесі виготовлення макетів, колажів, зошитів, проведення досліджень, що сприяє засвоєнню іноземних мов, предметів побуту (ручки, олівці, ножиці, папір, сидіти, підійти, забрати тощо). Термінологія на М2, М3 краще запам'ятовується в дії. У навчальному процесі вчителі повинні спиратися на досвід, знання, уміння, ідеї, переконання та інтереси учнів, плануючи та проводячи уроки.

Завдання, підготовлені вчителем, мають бути спрямовані на розвиток мовних і пізнавальних навичок. Щодо останнього, слід пам'ятати, що когнітивні навички слід розвивати поступово. Цей розвиток має починатися від нижчих форм мислення, тобто розпізнавання, ідентифікації та розуміння, до вищих форм мислення, включаючи аналіз, синтез та оцінку. Важливе наголошення має бути на розвиток як творчого, так і критичного мислення. Учні мають можливість проявити себе у проблемних ситуаціях та отримати допомогу для їх подолання. Пріоритет надається роботі в парах і групах.

У процесі застосування запропонованої моделі багатомовної освіти встановлено, що технологія CLIL є ефективною за дотримання певних умов навчання:

- створити комфортну психологічну атмосферу на уроці;
- рівень складності навчального матеріалу має бути дещо нижчим порівняно з рівнем предметних знань, отриманих учнями рідною мовою;
- бути добре підготовленим до моделювання навчальних процесів: підбирати автентичні тексти та відповідні завдання для розуміння та засвоєння навчальних матеріалів;
- конструювати завдання, спрямовані в першу чергу на засвоєння змісту предмета та постійно контролювати його розуміння в процесі навчання;

- демонструвати характеристики мовних форм і розвивати навички побудови нових форм і повторення вже відомих;
- активний розвиток комунікативних навичок для підтримки засвоєння змісту предмета новою мовою, що вивчається;
- пріоритет формувального оцінювання, особливо у формі самооцінки та взаємооцінки, налагодження ефективного зворотного зв'язку між учасниками освітнього процесу;
- стимулювати самостійну та творчу діяльність учнів та залучати їх до експериментів та творчих проєктів.

У ході дослідження було зроблено висновок, що предметна мовна інтеграція передбачає внесення певних змін у відбір змісту навчання та організацію навчання. Збільшення уваги до спеціальної лексики, яка використовується в уроках з інших предметів, розширення тематики навчальних і популярних текстів, широке використання інтерактивних методів, оновлення методики розвитку критичного мислення.

Успішна реалізація навчальних завдань CLIL вимагає створення хороших умов для вчителя та учнів. Адміністрація навчального закладу повинна організувати ефективну взаємодію вчителів-мовників і вчителів-предметників, сформувавши розклад занять, визначити час для організації співпраці вчителів. Тому в експериментальному процесі реалізації мультилінгвальної моделі навчання необхідно розробити план структурованого співвідношення та взаємодії мовних та немовних предметів, ініціювати та згодом аналізувати взаємне аудіювання між вчителями мовних та немовних предметів. Щоб підтримати учнів з недостатньою мовною підготовкою, необхідно організувати додаткові заняття [22, с. 52].

Інтеграція мовних предметів і немовних предметів повинна здійснюватися не тільки на уроці, але й поза класом. З метою створення насиченого мовного середовища та підтримки інтегрованого вивчення предметних мов у закладах експериментальної освіти, тематичних позакласних заходів, предметних тижнів та інтелектуальних змагань

двома/трьома мовами має бути розроблено стенди та плакати різними мовами. Під час вивчення предметів іноземною мовою вчителі можуть цілеспрямовано підтримувати контакт з батьками та інформувати їх про досягнення дітей. Батьки також можуть брати участь у позакласних заходах і допомагати дітям у підготовці матеріалів до уроку.

Висновки до Розділу 3

Проведене експериментальне дослідження продемонструвало ефективність використання елементів методики CLIL у навчанні англійської мови учнів 7 класу базової школи. Метою експерименту було оцінити її результативність для формування та розвитку лексичної компетентності учнів, що охоплює здатність коректно використовувати лексичні одиниці та розуміти мовлення інших.

Впровадження елементів методики CLIL дозволило об'єднати вивчення англійської мови із засвоєнням предметного матеріалу з інформатики. Теми, пов'язані з комп'ютерним обладнанням, програмним забезпеченням, мережевими технологіями, кібербезпекою та програмуванням, інтегрувалися в навчальний процес. Застосовувалися такі методи, як гейміфікація, веб-квести, рольові ігри та перевернутий клас. Завдяки цьому учні активно вдосконалювали навички аудіювання, говоріння, читання та письма, а також підвищували рівень термінологічної обізнаності. Використання англійської мови як інструменту для вивчення іншого предмету зробило навчання змістовнішим і більш мотивуючим.

Кількісний та якісний аналізи підтвердили позитивний вплив методики CLIL. Учні показали значне зростання в точності та доречності використання лексики у тестових завданнях. Якісний аналіз засвідчив їхню здатність пояснювати предметний матеріал англійською мовою, що свідчить про синхронний розвиток мовленнєвих і когнітивних навичок.

Таким чином, впровадження цього підходу є доцільним і сприяє як підвищенню мотивації до вивчення англійської мови, так і глибшому засвоєнню предметного матеріалу. Рекомендації, що випливають із дослідження, можуть бути використані вчителями для інтеграції CLIL у навчальний процес базової школи.

ВИСНОВКИ

Методика CLIL (Content and Language Integrated Learning) є сучасним та ефективним підходом до інтеграції мовної освіти і предметного навчання, який сприяє одночасному розвитку мовних навичок і здобуттю знань з різних дисциплін. Головна ідея цього підходу полягає у використанні іноземної мови як засобу вивчення предметного змісту, що дозволяє досягти подвійної мети: засвоєння предметного матеріалу через іноземну мову та вдосконалення мовних умінь завдяки предметному змісту. Ключовими компонентами CLIL є принципи «4 С»: зміст (Content), спілкування (Communication), когніція (Cognition) і культура (Culture). Вони забезпечують взаємозв'язок між навчанням мови і предмета, сприяючи комплексному формуванню навичок і знань.

Згідно з результатами дослідження, можна стверджувати, що концепція CLIL найбільше відповідає принципам рівневого навчання, варіативності та профілізації змісту навчання, а також врахуванню міжпредметних зв'язків і компетентнісному підходу в освіті загалом. Практичний досвід свідчить, що елементи CLIL можна успішно впроваджувати в загальноосвітній курс іноземної мови. Його матеріали можуть вводитися поступово та доповнювати традиційні навчальні теми. Методика CLIL передбачає вищий рівень складності в навчанні іноземної мови, оскільки учням необхідно зрозуміти і запам'ятати нові слова та вирази, які мають специфічне значення в контексті предмета, а не лише в загальному мовному вжитку. Вивчення мови через CLIL включає складніші текстові жанри (наукові статті, технічні описи, аналізи), необхідність розв'язувати предметні задачі, що вимагає вміння працювати з абстрактними і складними матеріалами, а також потребує більшої концентрації та когнітивних зусиль, порівняно з традиційним вивченням мови, коли учні працюють лише з мовними структурами.

У роботі було детально розглянуто структуру уроку CLIL, яка передбачає використання інтегрованих етапів: від обробки тексту та ідентифікації нових знань до аналізу мовних елементів та виконання практичних завдань. Така структура дозволяє урізноманітнити навчальний процес і забезпечити активне залучення учнів. Уроки за методикою CLIL сприяють розвитку критичного мислення, підвищують інтерес до навчання іноземної мови та інших предметів, а також допомагають формувати більш толерантне ставлення до культурного різноманіття.

Під час дослідження було детально проаналізовано методи активного навчання, які використовуються в межах CLIL, зокрема методи проблемного та інтерактивного навчання. Ці підходи дають змогу формувати дослідницькі навички, комунікативну компетентність і здатність до самостійного навчання. Крім того, активні методи сприяють інтеграції теоретичних знань із практичними вміннями, що відповідає вимогам сучасної освіти.

Результати експериментального навчання підтвердили ефективність використання методики CLIL у шкільній практиці. Більшість учнів експериментальної групи позитивно оцінили уроки цього формату (80%), а 75% висловили бажання продовжувати навчання за цією методикою. Аналіз результатів показав значне покращення в розвитку лексичної компетентності та розширення словникового запасу учнів предметною термінологією. Наприклад, кількість учнів із високим рівнем володіння лексикою зросла з 21% до 47%, середній рівень підвищився з 16% до 37%, а низький рівень був усунутий.

Проаналізувавши переваги методики CLIL, можна виділити такі позитивні аспекти: сприяння активному використанню іноземної мови в навчальному процесі, підвищення мотивації учнів, розвиток когнітивних і комунікативних навичок, створення позитивного емоційного середовища. Водночас, методика має і певні труднощі, серед яких основними є потреба у значній підготовці вчителя, розробка адаптованих навчальних матеріалів і складність реалізації в умовах традиційної шкільної системи.

Проведене дослідження не претендує на вичерпність аналізу можливостей методики CLIL, але висвітлює її ключові аспекти та ефективність у контексті шкільної освіти. Подальші наукові дослідження та практичні розробки можуть бути спрямовані на вдосконалення навчальних матеріалів, розробку методик для різних вікових груп і дисциплін, а також підготовку вчителів до впровадження CLIL у навчальний процес. Це дозволить ще ефективніше використовувати інтеграцію мовного та предметного навчання для формування компетентностей, необхідних у сучасному світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баркасі В. В., Філіпп'єва Т. І. Сучасні теоретико-методичні умови впровадження предметно-мовного інтегрованого навчання. *Young Scientist*, 2018. № 4.4 (56.4). С. 35–38.
2. Биркун Л. В. Наша англійська : метод. посіб. Київ : Генеза, 2014. 80 с.
3. Бовтенко М. А. Комп'ютерна лінгводидактика: навч. посіб. Київ: Наука, 2015. 215 с.
4. Вовк О. І. Формування граматичної компетентності студентів-філологів у процесі оволодіння англійською мовою. *Вісник ЛНПУ ім. Т. Шевченка*, 2007. № 20 (136). 124 с.
5. Главацька О. І. Розвиток індивідуальних пізнавальних здібностей учнів на уроках англійської мови з використанням технології Cooperative learning. X Регіональна науково-практична конференція «Методика викладання філологічних дисциплін у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах України» Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2021. С. 25–28.
6. Євтушенко Н. Використання методики предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) у процесі підготовки студентів за спеціальністю «інформатика і мова» (бакалаврського рівня). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31 (70). № 4 Ч. 2, С. 68–72.
7. Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології навчання / В. В. Корольський, Т. Г. Крамаренко, С. О. Семеріков, С. В. Шокалюк. Кривий Ріг. Книжкове видавництво Кирієвського, 2009. 325 с.
8. Інтерактивні технології навчання: Теорія, досвід: метод, посіб. Авт.-уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. К.: А.П.Н., 2002.
9. Калинюк Т. В. Основні напрями використання ІКТ в умовах дистанційного навчання. *Актуальні питання лінгвістики, професійної*

лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи : зб. статей V Міжнар. наук.-практ. конф., 19-20 лист. 2020 р. Полтава, 2020. С.172–175.

10. Калинюк Т. В. Створення і реалізація індивідуальної траєкторії навчання на уроці іноземної мови Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура : збірник наукових праць / за заг. ред. О. В. Ковтун. К., 2021. С. 265–271.

11. Капліна О.В. Вивчаємо нові слова із задоволенням. Англійська мова в початковій школі, 2005. № 3 (4). С. 23–26.

12. Козак А. М. Використання гри на уроках іноземної мови. Англійська мова та література. 2011. №14. С. 4–6.

13. Коломінова О.О. Формування англомовної лексичної компетенції у молодших школярів. Іноземні мови. 2015. №2. С. 48–51.

14. Кужель О.М. Формування англомовної компетентності у читанні за допомогою навчальної комп'ютерної програми. Кам'янець-Подільський: ВПП «Апостроф», 2018. 102 с.

15. Куриця А.І. Професійне самовизначення учнівської молоді в умовах сучасної сільської школи. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Становлення особистості професіонала у постковідному просторі» (м. Мукачево 12-13 травня 2022 року) С. 75–77.

16. Литвинюк О.М. English Grammar. Англійська граматика : Завдання для самостійної роботи студентів: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський, 2019. 32 с.

17. Масалова С. В. Використання аутентичних відеоматеріалів при навчання іноземній мові. Молодий учений. 2015. №15. С. 46–48.

18. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах у структурно-логічних схемах і таблицях: навчальний посібник / С. Ю. Ніколаєва, С. В. Гапонова та ін. К.: Ленвіт, 2004. 208 с.

19. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підруч. для студ. клас., пед. і лінгвіст. ун-в / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско,

Г. Е. Борецька та ін.; за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2013. 185 с.

20. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції. Курс лекцій: навч.-метод. посіб. для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня «магістр» / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецько та ін.; за ред. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2011. 344 с.

21. Мицик О. М. Гра як метод навчання іншомовного спілкування учнів початкової школи. Англ. мова та література. 2013. №22. С. 40–49.

22. Ніколаєва С.Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов: навчальний посібник. Київ: Ленвіт, 2008. 286 с.

23. Німчук Г.Б. Розважально-пізнавальні ігри на уроках англійської мови. Англійська мова та література. 2013. №28. С. 12–15.

24. Новосьолова В. Методи, прийоми й засоби навчання в процесі формування лексичної компетентності учнів 5–7 класів. Українська мова і література в школі, 2014. №3 (113). 123 с.

25. Організація навчальної діяльності у комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі: посібник / За редакцією: Жука Ю.О. К.: Педагогічна думка, 2012. 128 с.

26. Освітні технології: навч.-метод. посіб / за ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2003. 256 с.

27. Остапенко Н. М. Понятійно-термінологічні проблеми розмежування категорій «компетенція», «компетентність», «компетентнісний підхід до навчання» в лінгводидактиці вищої школи. Вісник Черкаського державного університету. Серія: Педагогічні науки. Черкаси, 2007. Вип. 101. С. 24–32.

28. Павлова О.О., Монастирєва Л.В. Перспективи методики предметно-мовного інтегрованого навчання в немовних вишах України. Інноваційна педагогіка, 2019. Випуск 18. Т. 3. С. 78–82.

29. Панчук Н.П. Загальна і вікова психологія : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Друк-Сервіс, 2018. 168 с.

30. Пехота О. М. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навч. посіб. Київ: В-во А.С.К., 2003. 240 с.
31. Підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти / Голуб Н. Б., Новосьолова В.І. Київ: Педагогічна думка, 2018.
32. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ, 2002. 135 с.
33. Пономаренко О.В., Костик Є.В., Петрова Т.М. Сучасні інструменти креативного вивчення англійської мови в умовах змішаного навчання: досвід українських ЗВО. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія». Том 7 (4). 2021. С. 50–57.
34. Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі: навч. посіб. / О. М. Горошкіна, С. О. Караман, З. П. Бакум та ін.; за ред. О. М. Горошкіної, С. О. Карамана. Київ: АКМЕ ГРУП, 2015. 250 с.
35. Професійно-методична підготовка майбутнього вчителя іноземної мови у вищому навчальному закладі: навч.-метод. посіб. / уклад.: Л. В. Калініна, І. В. Самойлюкевич, Л. І. Березенська, Н. П. Сіваєва, Н. Р. Петранговська, О. С. Гуманкова, Л. В. Барало, Ю. М. Жилиєва, А. М. Мормуль, І. Ф. Литнєва, Т. В. Копетчук ; за заг. ред. І. В. Самойлюкевич. Житомир: Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2008. 165 с.
36. Редько В. Г. Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика: монографія / В. Г. Редько. К. : Генеза, 2012. 224 с.
37. Рєзіна О.В. Формування інформаційно-пошукових та дослідницьких умінь учнів старшої школи в процесі навчання інформатики: Автореф. канд. пед. наук: 13.00.02. Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. Київ, 2005. 20 с.
38. Романовська М. Б. Метод проектів у навчальному процесі. Харків: Ранок, 2007. 160 с.

39. Свідер І. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні іноземної мови. Освітній простір ХХІ ст.: виклики та перспективи : збірник наукових праць ІІ Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. молодих вчених і здобувачів вищої освіти (21 квітня 2022р., м. Кам'янець-Подільський). Кам'янець-Подільський: Заклад вищої освіти «Подільський державний університет», 2022. С. 181–184.

40. Серьожникова Р. К., Пархоменко Н. Д., Яковицька Л. С. Основи психології і педагогіки: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 243 с.

41. Стиркіна Ю. Переваги та проблеми предметно-мовного інтегрованого навчання. *Scientific World Journal*. 2020. № 4. pp. 39–46.

42. Теорія і технологія іншомовної освіти: матеріали ІV (VIII) Міжнародної науково-практичної конференції 30 жовтня 2020 р. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. 124 с.

43. Фідкевич О. Л., Снегірьова В. В., Бакуліна Н. В., Давидюк Л. В. Науково-методичні засади реалізації моделі багатомовної освіти в закладах загальної середньої освіти з навчанням мов корінних народів і національних меншин: методичний посібник. Київ, 2023. 145 с.

44. Шевченко І. В., Кордюк О. М. Переваги використання методики (CLIL) в процесі навчання майбутніх вчителів англійської мови у сучасних ВЗО України. *Young Scientist*. 2018. № 6 (58), С. 177–180.

45. Ball P. Does CLIL work? The Best of Both Worlds?: International Perspectives on CLIL / Hill D., Alan P. (Eds.). Norwich: Norwich Institute for Language Education, 2009. P. 32–43.

46. Bentley K. The TKT Course: CLIL Module. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.

47. Bergmann J., Sams A. Flip Your Classroom: Reach Every Student in Every Class Every Day. International Society for Technology in Education, 2012. 120 p.

48. Bozdogan D. Technology enhanced CLIL classrooms / CLIL in Foreign Language Education. Nitra: UKF, 2015. C. 164–175.
49. Cendoya A. M., Adibin V. A. A CLIL experience based on the use of tasks and different genre types. LACLIL. 2012. № 1. C. 11–17.
50. Coyle D. Content and Language Integrated Learning: Towards a Connected Research Agenda for CLIL Pedagogies. *The International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. 2007. Vol. 10, No. 5. P. 543–562.
51. Coyle D., Hood P., Marsh D. CLIL Content and Language Integrated Learning. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
52. Dallinger S., Jonkmann K., Hollm J., Fiege C. The effect of content and language integrated learning on students' English and history competences – Killing two birds with one stone? *Learning and Instruction*. 2016. Vol. 41. No. 1. P. 23–31.
53. Dalton-Puffer C. Discourse in Content and Language Integrated Learning (CLIL) classrooms. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2007. <https://doi.org/10.1075/llt.20> (дата звернення 06.04.2024)
54. Deterding S., Dixon D., Khaled R., Nacke L. From game design elements to gamefulness: Defining 'gamification'. *Proceedings of the 15th International Academic MindTrek Conference: Envisioning Future Media Environments*. 2011.
55. Hmelo-Silver C. E. Problem-Based Learning: What and How Do Students Learn? *Educational Psychology Review*. 2004. № 16(3). P. 235–266.
56. Ioannou-Georgiou S., Pavlou P. (Eds.). *Guidelines for CLIL Implementation in Primary and Pre-primary Education*. Cyprus: Cyprus Pedagogical Institute, 2010.
57. Jaisson Rodriguez Bonces Content and Language Integrated Learning (CLIL): Considerations in the Colombian Context. *Gist Education and Learning Research Journal*. 2012. No 6. P. 177–189.
58. Marsh D. CLIL/EMILE – The European Dimension. Actions, Trends and Foresight Potential. Jyväskylä: Continuing Education Centre, 2002.

59. Marsh D. Profiling European CLIL Classrooms: Languages Open Doors. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2001. 253 c.
60. Mehisto P., Marsch D. Uncovering CLIL. Content and Language Integrated Learning in Bilingual and Multilingual Education. Oxford: Macmillan Education, 2008.
61. Suwannoppharat, K., & Chinokul, S. Applying CLIL to English language teaching in Thailand: Issues and challenges. LACLIL. 2015. No 8(2). P. 237–254.
62. Wolff D. Integrating language and content in the language classroom: Are transfer of knowledge and of language classroom ensured? *Pratiques et recherches en Centres de langues*. 2003. (41–42). P. 35–46.

ДОДАТКИ

Додаток А

I'm going to hear music, let's turn on the ...

☒ cables	☒ speakers
☐ keyboards	☐ screens

To move around the computer, I use the...

☒ memory stick	☒ webcam
☐ mouse	☐ cable

Let's chat online! Do you have a...?

☒ mouse pad	☒ cable
☐ speaker	☐ webcam

I love music, and I .... it from the Internet.

▲ download	◆ send
● upload	■ play

If you take a photo, you can ... it to the Internet.

▲ chat	◆ play
● upload	■ screen

To see my computer, I use a...

▲ chat online	◆ screen
● mouse	■ keyboard

I ... to my best friend.

▲
surf the
Internet

◆
sign in

●
mouse pad

■
send e-mails

Minecraft is a ...

▲
keyboard

◆
computer game

●
memory stick

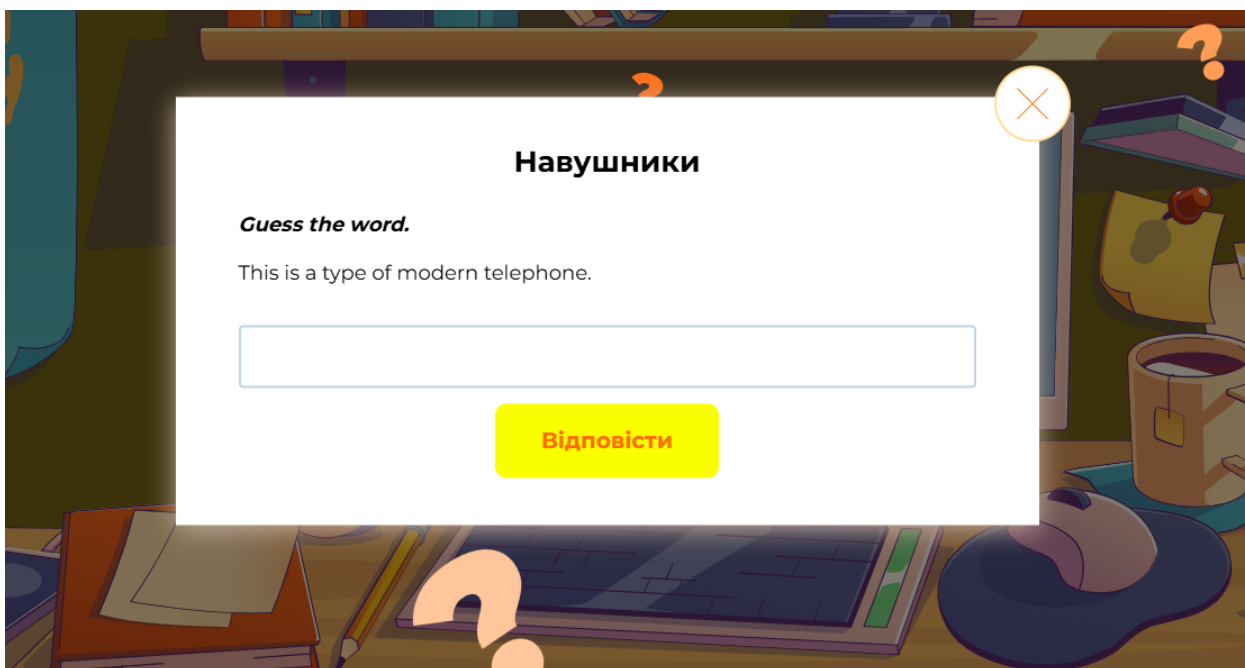
■
webcam

Веб-квест на тему: «Останні технології. Словник».

The image displays a web-quest interface. At the top, a progress bar shows: Рівень: 1 (Level: 1), Стіл (Desk), Спроби: 0 з 3 (Attempts: 0 of 3), Знайдено: 0 підказок з 12 (Found: 0 hints of 12). On the right, it shows: Час: 00:28 (Time: 00:28), Лишилось: 19:32 (Remaining: 19:32), and a 'Вихід' (Exit) button.

The main scene is an illustration of a desk with a computer monitor, a lamp, a mug, and a shelf with books. A blue poster with a yellow globe is pinned to the wall. A white pop-up window titled 'Плакат' (Poster) is overlaid on the scene. The pop-up contains the text: 'Guess the word. You can carry this small computer around with you.' Below the text is an empty input field and a yellow 'Відповісти' (Answer) button. A question mark is visible on the poster in the background.

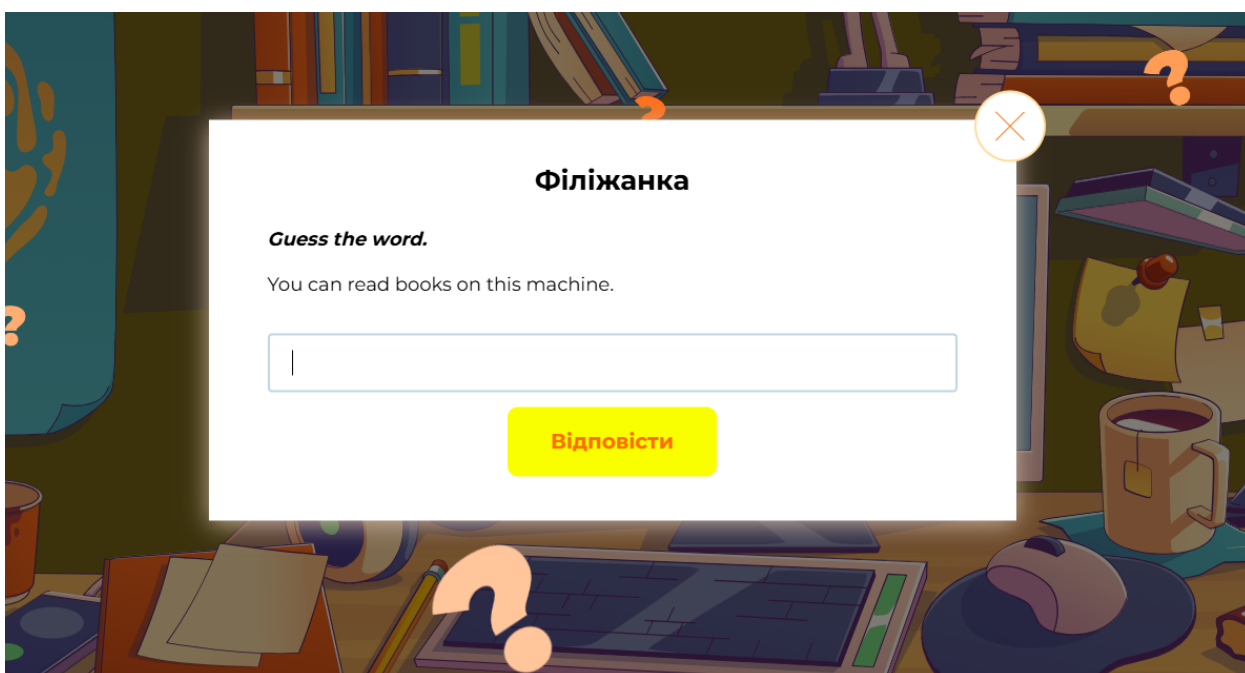

Навушники

Guess the word.

This is a type of modern telephone.

Відповісти

Філіжанка

Guess the word.

You can read books on this machine.

Відповісти

FIRST STAGE

At this stage, students are asked multiple-choice questions. For each correct answer, the student receives a point.

Question

1. Find the "extra" term.

A) cell;

B) sheet;

C) book

D) booklet;

2. Choose an e-mail address that is written without errors.

A. pupil.school@ua

B. pupil.school@region.ua

C. pupil.school.region@ua

D. pupil@school@region.ua

3. Name the symbol used to indicate cell spacing in spreadsheets.

A) «.»;

B) «;»;

C) «:»;

D) «!».

4. Find the "extra" term.

A) Sound;

B) text;

C) written;

D) visual.

5. Select the extension of the text file.

A.jpg

D. docx

B. bmp

C. xls

6. Which of the following is the main element of a slide presentation?
- A. *Slide*
  - B. Title
  - C. Button
  - D. Drawing
7. What are the two types of computer graphics?
- A. *Raster graphics*
  - B. Segment graphics
  - C. *Vector graphics*
  - D. Color chart
  - E. Sector graphics
8. Two or more computers connected by communication channels are called...
- A. Unification
  - B. Class
  - C. Aggregation
  - D. *Network*
  - E. Community
9. The information space of Internet resources is called
- A. *Web space*
  - B. An educational space for learning
  - B. Resource space
  - G. Virtual space
10. Name the company that created the first commercially successful personal computer.
- A) Microsoft;
  - B) IBM;
  - C) Intel;

D) Apple Inc.

Let's relax and play.

Commercial break:

Riddles

1. We now know about him:

They deal with it in medicine.

A biologist also deals with him,

And the computer suffers from it. (Virus)

2. I show objects,

Photo and video projects.

I'm not a player, not a motor,

And the usual...(monitor).

3. If there is a difficult job,

You just have to be willing

Because it will be good with me,

After all, I am a system ... (block).

4. I write letters and poems,

My texts are the best.

Let all the people confirm

As everyone needs...(Word).

SECOND STAGE

1. What is the name of the computer and the corresponding software that supports the work of e-mail.

- A. The client
- B. Browser
- C. Mail server
- D. Postal system

2. What formula is written in D2?

- A) =SUM(A2:C2);
- B) =SUM(A1:A3);
- C) = B1+C1;
- D) a constant is entered.

	A	B	C	D
1	6	6	6	
2	3	2	5	10
3	3	1	2	

3. Indicate which picture shows the raster graphics.

4. The Internet is:

- A. *client-server network*
- B. A peer-to-peer network of connected computers
- C. Server
- D. Local network

5. Infoznaiko, working in the graphic editor Paint, drew a house, a tree and a lake. He drew the house before the lake, and the lake before the tree. What did he draw first?

A) *house*;

B) lake;

C) a tree.

6. Everything we hear - human speech, music, birdsong, rustling leaves, car signals - belongs to ...

A. Numerical information

B. Text information

C. Graphical information

D. *Sound information.*

7. Specify the minimum text object of the document

A. *The word*

B. Paragraph

C. The sentence

D. Row

8. What Paint tools are used to create a drawing?

A) rectangle, sprayer, eraser;

B) *ellipse, rectangle, filling;*

C) polygon, circle, atomizer;

D) eraser, ellipse, polygon.

9. What is another name for the executor of commands in the Sketch program?

A. *Sprite*

B. Script

C. Sprint

D. Skrepch

10. What is another name for a cloud data environment?

A. Cloud mail

B. Cloud client

C. *Cloud drive*

D. Cloud serve

THE THIRD STAGE

1. Make an algorithm for the red cat so that it draws a hexagon with the help of commands.

2. A virus got into the computer and erased individual words in phrases. It is necessary to continue the phrases related to informatics. The correct answer is evaluated by 1 point for each phrase.

1. System... (block)
2. My... (documents)
3. Laser... (printer)
4. Personal... (computer)
5. Hard... (disk)
6. Panel... (management, tasks)
7. Compact... (disc)
8. My... (computer)
9. Operating... (system)
10. Graphical... (interface, editor)
11. Working... (table)
12. Text... (editor, processor)
13. Computer... (network)
14. Electronic... (mail, spreadsheet)
15. Global network... (Internet)